

בניין העוצמה הצבאית במדינת ישראל – התמרון היבשתי

יהושע ריבק

נייר זה יוצא לאור במסגרת פרויקט: "סדר יום אסטרטגי חדש לישראל"

<https://argaman.institute/project/israel-initiative/>

A New Strategic Agenda for Israel

עורך ראשי: ד"ר רונן שובל
עורך בפועל: ד"ר רפאל בן-לוי
עריכה: רחלי לביא
מנהלת מערכת: לינור עמיר
עימוד ועיצוב: מוטי אלכסנדרוביץ
עיצוב כריכה: יעל גלזברג
מו"ל: עמיעד כהן

רואה אור בירושלים

© כל הזכויות שמורות
למרכז לחרות ישראלית, אהליאב 5, ירושלים 9446778
נדפס תשפ"ו (2025)

Hebrew Edition © Herut - The Center for Israeli Liberty Publishers

All rights reserved

Printed in Israel

בניין העוצמה הצבאית במדינת ישראל – התמרון היבשתי

יהושע ריבק

תקציר

מדינת ישראל מתמודדת עם סביבה ביטחונית מאתגרת, שהתעצבה על רקע סכסוך ממושך עם העולם הערבי־מוסלמי מאז ראשית הציונות ועד ימינו. מאז הקמתה, ישראל שואפת להבטיח את קיומה באמצעות כוח צבאי איכותי המיועד להביס את אויביה בכל מפגש ולהקרין עוצמה צבאית. על פי תפיסת הביטחון ההיסטורית, המבוססת על דוקטרינת "קיר הברזל" של זאב ז'בוטינסקי שאימץ דוד בן־גוריון, רק באמצעות הוכחת עליונות צבאית, ישלימו אויבי ישראל עם קיומה של המדינה. בהתאם לכך, מדינת ישראל הקצתה משאבים לאומיים רבים לטובת מערכת הביטחון, בראשם גיוס החובה והשקעה מתמשכת של אחוז ניכר מהתמ"ג לצורכי ביטחון.

עם זאת, במרוצת השנים השתנתה התפיסה הביטחונית של המדינה, דבר שהתבטא בצמצום המשאבים המוקצים לכוחות התמרון היבשתיים של צה"ל. בעקבות שינויים בתמונת האיומים, ביניהם חתימת הסכמי שלום עם חלק ממדינות האויב, חל תהליך ארוך של מעבר לצבא "קטן וחכם", ובמסגרתו פחת גודלו של צבא היבשה בשל סגירת חטיבות ואוגדות, ונשחק כוח המילואים. הדגש עבר להשקעה בטכנולוגיות עילית, בחיל האוויר, בחיל המודיעין, ובאמצעי הגנה טכנולוגיים כגון "כיפת ברזל" וגדר "חכמה", מתוך אמונה שהמלחמות העתידיות יתנהלו בעיקר באמצעות מערכות נשק מתוחכמות ולא באמצעות עימותים קרקעיים רחבי היקף.

המלחמות האחרונות, ובראשן מלחמת חרבות ברזל, חשפו את ההשלכות החמורות של שינוי זה. אף שצה"ל הצליח להשיג שליטה קרקעית חלקית ופגע במידה רבה בחמאס ובחזבאללה, היעדר כוחות תמרון מספיקים הביא לקשיים בלחימה האורבאנית ובהשגת הכרעה מהירה. בבסיס השינוי ניצב הכשל בתהליך קביעת איום הייחוס, שהתמקד יותר בכוונות האויבים ופחות ביכולותיהם הצבאיות בפועל. תרחיש זה לא התייחס כראוי לאפשרות של לחימה רב־זירתית, ולא הכיל היערכות למתקפות קרקעיות מפתיעות בשטח מדינת ישראל.

מסמך זה טוען כי הפגיעות הקשות שספגו אויבי ישראל במלחמה האחרונה, ובהם חמאס, חזבאללה, איראן והמשטר הסורי, אינן מצדיקות עיכוב בבניין כוח היבשה. יש ארבע סיבות מרכזיות לכך:

1. איומי הטרור אינם נעלמים, הם מתאוששים: גם לאחר שחמאס וחזבאללה ספגו מהלומות כבדות, הם עשויים להתאושש, כפי שכבר קרה בעבר. מנגנוני השיקום וההתעצמות של ארגוני הטרור אינם נעצרים, ולכן צה"ל חייב להחזיק בכוחות יבשה מוכנים.

2. התמקדות בכוונות במקום ביכולות היא כשל תפיסתי: לאורך שנים, תרחיש הייחוס של ישראל התבסס על ניתוח כוונותיו (המשוערות) של האויב ולא על ניתוח יכולותיו. גישה זו התעלמה מכך שאיומים פוטנציאליים כמו מצרים, ירדן, מיליציות שיעיות וכוחות אסלאמיים רדיקליים במזרח התיכון עלולים להפוך לאויבים פעילים בעתיד.

3. בניין כוח יבשתי הוא תהליך ארוך, אסור להמתין לרגע האחרון: הקמת חטיבת שריון חדשה אינה תהליך של שנה או שנתיים, נדרשות לה שנים רבות של השקעה בכוח אדם, באימונים, וברכש ציוד מתאים. בניית כמה חטיבות ואף אוגדות אורכת זמן רב, ולכן יש להתחיל את התהליך כבר עכשיו.

4. כוח קרקעי חזק הוא כלי מדיני-אסטרטגי: לא מדובר רק בצורך מבצעי. כוח צבאי חזק מקרין עוצמה מדינית, מחזק את ההרתעה ומעניק לישראל מרחב תמרון בזירה הבינלאומית. הזנחת הכוח היבשתי, לעומת זאת, מחלישה את מעמדה של ישראל ומקטינה את מרחב הפעולה שלה במצבי משבר.

כדי להבטיח את המשך יכולתה של ישראל להגן על עצמה, המסמך מציע שינוי יסודי בתפיסת הפעלת הכוח ומתוך כך במדיניות בניין הכוח הצבאי. תפיסת הפעלת הכוח, כחלק מתפיסת ההגנה הלאומית, תתבסס על ארבעה עקרונות – יוזמה, הכרעה, עוצמה וניהול הלחימה בשטח האויב. כנגזרת מכך, נדרשת מדיניות בניין כוח, שתחזור ותחזק את כוחות התמרון היבשתיים, תוך בניית יכולת להגן בכל החזיתות ולתקוף בכמה חזיתות במקביל. יכולת זו צריכה להיות בעלת יתירות ורובוסטיות, כדי להתמודד עם אי-הוודאות בשדה הקרב.

על פי התפיסה המוצעת, כדי לבנות מחדש את יכולת ההכרעה הקרקעית של ישראל, יש להנהיג שורה של שינויים בבניין הכוח, שעיקרם:

1. הגדלת סדר הכוחות היבשתי: יש להקים חטיבות ואוגדות נוספות, בכמות המאפשרת הגנה מקבילה בכל החזיתות והתקפה במקביל בחזיתות הנדרשות. לאוגדות ולחטיבות אלו יהיו כשירות מלאה ומערך אימונים מתאים.

2. האש היבשתי: יש לבנות יכולת אש עצמאית ומגוונת לכוחות המתמרנים. יכולת אש זו צריכה להיות לטווח הקצר והבינוני, בכל העוצמות, ברמת דיוק משתנה.

3. הנדסה קרבית: יש להוסיף יחידות הנדסה כך שבכל צוות קרב חטיבתי יהיה גדוד הנדסה או לפחות פלוגת ציוד מכני הנדסי (צמ"ה) מוגברת. נוסף על כך, יש לבנות בתוך חיל ההנדסה (או מחוצה לו) פתרונות טובים יותר להתמודדות עם תת הקרקע.
 4. מודיעין השדה: יש לבנות יכולות איסוף קרבי רלוונטיות, ולהקים מסגרות איסוף בדרגים השונים – כלי טיס מאוישים מרחוק (כטמ"מים) המצוידים במתעדים ובסנסורים, רחפנים המספקים תצפית איכותית, מכ"מים ניידים ויכולות סיגינט טקטי. זאת נוסף על חיזוק היכולות המסורתיות של משקפת ואמצעי ראיית לילה אופטיים וחוקרי שבויים אורגניים בכל גדוד.
 5. ניווד קרבי: יש להחזיר את יכולת הניוד הרחבה של כל הכוחות, גם אלו שאינם ממוכנים על גבי רכבים קרביים משוריינים (רק"ם) מתקדמים. רכבים קלים, משאיות ממוגנות, רק"ם קל או כל פתרון אחר, המתאים לתפיסת ההפעלה.
 6. הסיוע המנהלתי: יש לוודא שבמקביל לבניית הכוחות הלוחמים של כל האוגדות הנדרשות להגנה ולהתקפה, בונים גם את היכולות הלוגיסטיות של הכוחות.
 7. הרום הקרוב לקרקע: יש למקד מאמצים בתחום; הפרויקט צריך לכלול תפיסת הפעלה ליחידות השונות ולדרגים השונים, הצטיידות ברחפנים מסוגים שונים, להקות רחפנים ומעופפים נוספים, כל אלו בעלי יכולות שונות (חוזי, מכ"ם, נפץ ועוד).
 8. לחימת הלילה: יש לצאת לרכש נרחב של אמצעי ראיית לילה לכל היחידות המתמרנות מכלל החילות. במקביל, יש לדרוש אימונים רבים בלחימת לילה, כדי להגיע לרמת מומחיות ולביטחון הלוחמים והמפקדים בפעולה הלילית.
 9. שיפור הכשירות והמוכנות של כוחות המילואים: מערך המילואים הוא נדבך קריטי במלחמה כוללת, אך כיום הוא סובל משחיקה בכשירות ובהצטיידות.
- יתר על כן, התפיסה החדשה מדגישה את החשיבות של תמרון קרקעי נרחב כמרכיב בלתי נפרד מהדוקטרינה הצבאית הכוללת של ישראל. במציאות הבינלאומית, מדינת ישראל ניצבת פעמים רבות מול לחץ דיפלומטי המגביל את משך הלחימה. תמרון קרקעי מהיר ומכריע יכול להבטיח הישגים צבאיים שיסייעו לתרגם את הניצחון גם להישגים מדיניים. לכן יש לראות בתמרון הקרקעי אמצעי מרכזי להכרעת אויבים ולשמירת הרתעה ארוכת טווח.
- מדיניות זו מציבה אתגרי יישום לא מבוטלים, אך חיונית להבטחת יכולת הלחימה של ישראל מול אימונים עתידיים בלתי צפויים. על המדינה להכיר בכך שהמאבק על קיומה רחוק מלהסתיים, וכי עליה לבנות כוח צבאי חזק, עמיד, גמיש ומוכן תמיד לכל תרחיש אפשרי. המסמך קורא לאומה – אזרחיה ומנהיגיה – לשוב ולחיות בתודעה של חוסן והיערכות מתמדת, לצד השאיפה הקיימת לשגשוג ולצמיחה, מתוך הבנה שהאתגרים הניצבים בפני מדינת ישראל אינם רגעיים או חולפים. מדינה בעלת זהות לאומית יהודית עמוקה, המשלבת עוצמה ונחישות עם הצלחה כלכלית וחדשנות, היא המפתח להצלחתנו ולשגשוגנו.

מבוא

רקע

מדינת ישראל שוכנת בלב סביבה עוינת. מראשית המפעל הציוני בארץ ישראל, האוכלוסייה הערבית מוסלמית, בין זו השוכנת בין נהר הירדן לים התיכון ובין זו השוכנת על גבולות מרחב זה במעגלים קרובים ורחוקים, לא קיבלה את רעיון המדינה היהודית. על כן, מיום לידתו של היישוב הצעיר, טרם הקמת המדינה, ועד ימינו, בעיצומו של העשור השמיני לייסוד המדינה, ברור לכל בני האומה ולמנהיגיה כי תנאי היסוד לקיומה של המדינה הוא כוח מגן איכותי, המסוגל לשמור על גבולות המדינה ואזרחיה, ומקרין עוצמה צבאית לעבר כל חורשי רעתה.

רק כאשר יבינו שכנינו שאין ביכולתם להכריע את מדינת ישראל בכוח הזרוע, ישלימו עם קיומה ויכוננו עימה יחסים נורמטיביים

על פי תפיסת "קיר הברזל", שניסח זאב ז'בוטינסקי ואימץ דוד בן-גוריון כדוקטרינה הביטחונית של מדינת ישראל, רק כאשר יבינו שכנינו שאין ביכולתם להכריע את מדינת ישראל בכוח הזרוע, ישלימו עם קיומה ויכוננו עימה יחסים נורמטיביים.

תולדה ישירה של תפיסה זו היא הקצאת משאבים לאומיים רבים לטובת מערכת הביטחון הישראלית. בראש ובראשונה, חוק גיוס החובה, המעניק לצבא את מיטב ההון האנושי במדינת ישראל. מעבר לכך, אחוז ניכר מהתמ"ג, הגבוה מהנהוג במדינות מערביות מפותחות, מוקצה לצורכי הביטחון.

עם זאת, כמות המשאבים שהופנו לתקציב הביטחון ואופן "חלוקת העוגה" בין צורכי הביטחון השונים, השתנו עם השנים. איומים ישנים שהתחלפו באיומים חדשים, מדינות אויב שחתמו על הסכמים מדיניים עם ישראל, תמורות בחברה הישראלית ובסדרי העדיפויות שלה – כל אלו השפיעו על מערכת הביטחון בכלל ועל צה"ל בפרט.

אבן הראשה בתפיסת ההגנה של מדינת ישראל, שעיצב דוד בן-גוריון, הייתה ההכרעה המהירה. ליתר דיוק, בלימת האויב, העברת הלחימה לשטחו והכרעתו המהירה. הסיבות לכך ברורות – שטחה הגאוגרפי של ישראל, המחוסר עומק אסטרטגי, לא מאפשר לה לנהל מלחמה בתוך שטחה. מצבה הדמוגרפי של מדינת ישראל ביחס לאויביה, מחייב אותה לגייס כוחות מילואים בזמן מלחמה ולהשבית את המשק, ולכן יש לקצר את משך המלחמה. לשם קיום תנאים אלו – בלימת האויב בגבולות, העברת הלחימה לשטחו והכרעתו המהירה – יש צורך בכוחות יבשה היודעים להגן, לתקוף ולהביס את האויב במהירות.

מאותם הגורמים ומאותן הסיבות, על פי תפיסה זו, בהינתן הזדמנות מדינית, יש לבצע מתקפת מנע או לכל הפחות התקפה מקדימה, כדי למנוע מהאויב יכולת לפלוש לגבולות המדינה ולהכריעו במהירות.

בעשורים האחרונים, כחלק מהשינויים שהזכרנו לעיל, פחות ופחות משאבים הוקצו לרכיב התמרון הקרקעי במערכת הביטחון. בעקבות כך, כוחות היבשה קטנו וצבא ההכרעה צומצם במידה ניכרת.

עוצמתה הצבאית של מדינה

עוצמתה הצבאית של מדינה נמדדת בחישוב מורכב שמשולבים בו פרמטרים רבים, כגון סוג הכוחות המזוינים, סדיר ומילואים, וגודלם; סוגי הכוחות – חי"ר, שריון, ארטילריה, חה"א, חה"י וכוחות מיוחדים; ציוד וטכנולוגיה – איכות החימוש, סוג החימוש (למשל נשק גרעיני), רמת הטכנולוגיה; התקציב הביטחוני והאחוז שלו מהתמ"ג; המערך הלוגיסטי – יכולת האספקה, הניידות ויכולת הפריסה, יכולת הייצור הביטחוני; בריתות צבאיות, קשרים בינלאומיים ושיתופי פעולה; חוסן אנושי ופיזי, ובכללו רמת האימונים, המשמעת ורוח הלחימה; ניסיון והצלחה צבאית מוכחת בשדה הקרב וגורמים נוספים.

בבואה לבנות עוצמה צבאית, מחויבת המדינה להגדיר את איום הייחוס שמולו היא מתמודדת,

והלוחמים, הן בהיבט האמל"ח ותשתיות הלחימה (בראשן חלקים לא מבוטלים מתשתיות תת-הקרקע, שהושמדו). צה"ל אף השיג שליטה קרקעית בחלקים משטח הרצועה. חזבאללה נפגע אף הוא – שרשרת הפיקוד, בדגש על הפיקוד הבכיר, נפגעה מאוד, מאות רבות של לוחמים נהרגו, והושמד חלק ניכר מהטילים לטווח הארוך והבינוני, מחסני אמל"ח, תשתיות ייצור ותשתיות אחרות. גם איראן עצמה הותקפה על ידי ישראל לאחר שפתחה במתקפת טילים לעברה. ההתקפה הישראלית פגעה במתקני ייצור טילי קרקע-קרקע ארוכי טווח, במערכות הגנה אווירית מתקדמות (S-300) ובמתקני מודיעין ולוגיסטיקה. כל אלו פגעו באיראן הן במישור הפיזי והן במישור המנטלי. ולבסוף, לאחר מתקפת הכוחות המורדים בסוריה והשמדת אמצעי הלחימה של צבא סוריה על ידי חיל האוויר, צבא סוריה חדל להתקיים, ולא פחות חשוב מכך, יכולת התספוק של חזבאללה על ידי איראן נקטעה.

בשלב הבא, במבצע "עם כלביא", הורחבו המהלכים הישירים של ישראל לעומק שטחה של איראן. צה"ל תקף אתרי גרעין מרכזיים, משגרי טילים וסוללות הגנה אווירית, לצד מתקנים לוגיסטיים ותשתיות שלטוניות רגישות. בתקיפות חוסלו בכירים בצמרת הצבאית והגרעינית האיראנית, עורערו יכולות הייצור והפיתוח, ונפגעה קשות תחושת החסינות של המשטר. איראן אומנם הגיבה בירי מסיבי של מאות טילים וכלי טיס בלתי מאוישים (כטב"מים) לעבר ישראל, אולם ההגנה האווירית בלמה את מרביתם, והנזק לישראל נותר מוגבל יחסית. תוצאות המבצע הבהירו כי ישראל מסוגלת להפעיל כוח אסטרטגי ניכר גם בליבה של איראן, וכי המחיר שטהראן נדרשת לשלם על פעולותיה גבר במידה ניכרת.

לאחר שאמרנו את כל זאת, ההיסטוריה הקרובה והרחוקה מלמדת אותנו שגם אם בנקודת זמן מסוימת נראה כאילו אויבינו נחלשים, אנו נדרשים למבט ארוך. אויבי מדינת ישראל (והיישוב העברי בארץ טרם הקמת המדינה) החליפו שמות וצורות במהלך מאה וחמישים השנים האחרונות, אך הם

ולהשקיע בבניין הכוח הצבאי ובעוצמתו, בפרמטרים שיסייעו לה בניצחון מול אויביה הפוטנציאליים המרכיבים איום זה. אינה דומה מדינה שאויביה נמצאים במרחק רב ומאיימים עליה באשימנגד בלבד, למדינה שאויביה שוכנים סמוך לגבולה. אינה דומה מדינה המתמודדת מול איומי טרור וגרילה הפועלים באמצעים פשוטים ובפורמציות קטנות, למדינה המתמודדת מול צבאות גדולים המשתמשים בנשק כבד ובמסגרות דיביזיוניות. אינה דומה מדינה בעלת עומק גאוגרפי, עומק כלכלי או כל עומק אסטרטגי אחר, למדינה החסרה את כל אלו. כל אחת ממדינות אלו תשקיע את משאביה ברכיבים שונים של עוצמתה הצבאית כדי להרתיע את אויביה ולמנוע מלחמה מולם, או להביסם אם יבחרו להילחם.

זה כשלושים שנה, התקיים בצה"ל תהליך, שמהותו המרכזית הייתה מעבר מצבא גדול לצבא "קטן וחכם". כנגזרת מניתוח האיומים של המציאות האזורית והעולמית שמולה ניצבת ישראל, החליטו קברניטי הצבא והמדינה, כי אפשר ונכון לצמצם את גודלו של הצבא ולהשקיע יותר בחיל האוויר, במודיעין, בטכנולוגיות ובאמצעים מתקדמים. במסגרת תהליך זה נסגרו חטיבות ואוגדות בצבא היבשה, צומצמו פלטפורמות ואמצעי לחימה ורודדו האימונים.

האם ניתוח המציאות, האיומים ותרחיש הייחוס נכונים? האם גודלו של צבא היבשה מספק את העוצמה הצבאית הדרושה למדינת ישראל לאור איום הייחוס? מה צריכים להיות העקרונות המנחים בבניין עוצמתה היבשתית של מדינת ישראל? אלו השאלות העומדות במרכז הסוגיה.

עוצמתו של צה"ל בראי מלחמת חרבות ברזל

מסמך זה נכתב בזמן שמלחמת חרבות ברזל עודה מתנהלת. עם זאת אפשר כבר לומר בוודאות גבוהה יחסית, כי נפגעה עוצמתם של חלק מאויבי ישראל, בעיקר אלו הסמוכים לגבולותיה. חמאס ברצועת עזה איבד אחוז ניכר מכוחו, הן בהיבט המפקדים

יש צורך, משרד הביטחון וצה"ל מעדכנים את תרחיש הייחוס.

3. הצגת התרחיש לממשלה – שר הביטחון, הרמטכ"ל וגורמי מודיעין בכירים מציגים את תרחיש הייחוס לממשלה. הממשלה דנה בתרחיש הייחוס במסגרת דיוני הקבינט המדיני-ביטחוני ובסופו של תהליך מגיעה להחלטה הכוללת אישור עקרוני של התרחיש, המדריך את צה"ל ומערכת הביטחון במוכנות האופרטיבית.

4. יישום ואישור תקציבי (כנסת) – לאחר שהממשלה מאשרת את תרחיש הייחוס, בניין הכוח והפעלתו הנגזרים ממנו מתורגמים לדרישות תקציביות. הכנסת, במסגרת ועדת השרים להצטיידות ודיוני התקציב, מאשרת את תקציב הביטחון על בסיס תרחיש הייחוס ומשמעויותיו.

5. ליווי המטה לביטחון לאומי את התהליך – למל"ל תפקיד מרכזי בתהליך. תפקיד המל"ל לתאם ולסנכרן בין כל הגורמים השונים, בין האינטרסים האסטרטגיים הלאומיים לבין תרחיש הייחוס של צה"ל. על המל"ל להכין את דיוני הקבינט ולוודא שגורמי הביטחון מציגים נתונים מלאים ורלוונטיים, ובסופו של תהליך לגבש חוות דעת והמלצות לראש הממשלה ולקבינט. לאחר אישור תרחיש הייחוס, על המל"ל לפקח על יישום החלטות הקבינט בהתאם לתרחיש.

תפיסת העולם שעמדה בבסיס קביעת תרחיש הייחוס בעשורים האחרונים, הייתה שמדינת ישראל לא תילחם עוד מלחמות "גדולות"

הנחות העבודה בבסיס המדיניות הנוכחית

כמו בכל קביעת מדיניות בכל תחום שהוא, גם ניתוח האיומים וקביעת תרחיש הייחוס מושפעים מתפיסת העולם של מקבלי ההחלטות. תפיסת העולם שעמדה בבסיס קביעת תרחיש הייחוס בעשורים האחרונים, הייתה שמדינת ישראל לא תילחם עוד מלחמות "גדולות". מסמך זה אינו עוסק בשאלה אם תפיסת עולם זו נבעה מההנחה שמדינת

מעולם לא אמרו נואש. לעיתים האיום המרכזי היה ממזרח ולעיתים מדרום מערב. לעיתים הוא היה מצפון כלחימת גרילה, ולעיתים ממעגל שלישי בצורת מתקפת אש-מנגד. צורת המאבק השתנתה, אך מהותו נותרה בעינה – השאיפה היא השמדתה של מדינת ישראל. צה"ל חייב להיות מסוגל לתת מענה להגנת המדינה ולהבטחת קיומה, מול כל איום הנראה לעין ושאינו נראה, בכל זמן, בכוננות ובמוכנות וגם כאשר נופתע.

המדיניות הנוכחית

כפי שצוין לעיל, הכוח הצבאי נבנה לאור ניתוח האיומים וקביעת "תרחיש ייחוס" שאליו צריך הצבא להתכונן. מובן כי אופן תהליך ניתוח האיומים וקביעת תרחיש הייחוס, ישפיעו ישירות על בניין הכוח בפועל.

אופן קביעת תרחיש הייחוס במדינת ישראל

תרחיש הייחוס של צה"ל מאושר על ידי הקבינט המדיני-ביטחוני. תרחיש זה הוא כלי עבודה המשמש להיערכות (בניין הכוח) ולהכנת תוכניות מבצעיות. אישור התרחיש הוא תהליך מובנה ובכללו גורמי צבא וביטחון וגורמים מדיניים-פוליטיים. להלן סדר הפעולות המרכזי:

1. הערכת מצב ואפיון האיומים (צה"ל) – אגף המודיעין מקיים ניתוח של האיומים האסטרטגיים הנשקפים לישראל, כמו מדינות אויב, ארגוני טרור, שינויים בזירה הבינלאומית ויכולות טכנולוגיות של האויב. אגף התכנון ואגף המבצעים מתרגמים את המידע המודיעיני להערכות אופרטיביות, ומנסחים את תרחיש הייחוס בהתאם לתפיסת הביטחון הלאומי של ישראל. הרמטכ"ל בוחן את התרחיש המוצע ומעביר אותו להמשך דיון במערכת הביטחון.

2. בחינת התרחיש (משרד הביטחון) – משרד הביטחון בוחן את התרחיש שהציג צה"ל, בשילוב שיקולים מדיניים, כלכליים ואסטרטגיים. אם

הנדרשת. מנגד, דווקא בצה"ל, הכוחות שאינם חלק מהמב"ם, הלכו ונשחקו.

ג. **הגנה טכנולוגית** – כחלק מהרצון למנוע אבדות, הושקעו משאבי עתק ביכולות הגנה מהמשוכללות ביותר הקיימות בעולם. מערכת הגנה אווירית, רב־שכבתית, ייחודית בגאונותה למדינת ישראל, גדרות ומכשולים חכמים בגבולות, רישות המרחב, ויכולות מודיעיניות מעולות. תפקידה של הגנה זו היה לצמצם את יכולת אויבנו להסב נזק למדינת ישראל ולאפשר גמישות למקבלי ההחלטות במדינה.

הנחת עבודה נוספת, חשובה מאין כמוה, השפיעה גם היא על תרחיש הייחוס. לפי הנחה זו, האיום הקיומי היחיד המתפתח מול מדינת ישראל הוא ניסיונה של איראן לפתח נשק גרעיני. במצב שבו איראן תחזיק בנשק גרעיני, יופר האיזון האסטרטגי באזור, וקיומה של מדינת ישראל יעמוד בסכנה קריטית. לכן, חלק גדול מתקציב הביטחון הופנה למאמצים לעצירת תוכנית הגרעין האיראנית.

תרחיש הייחוס

מלבד המערכה נגד איום הגרעין האיראני באמצעים שונים, תרחיש הייחוס המרכזי שאליו התכונן צה"ל או שאליו נערכו כוחות התמרון היבשתיים בשנים האחרונות, היה תרחיש מוגבל ומצומצם. היריבים המרכזיים בתרחיש היו חזבאללה וחמאס, והנחת העבודה הייתה שבגזרה אחת צה"ל יתקוף ובגזרה השנייה צה"ל יגן. על פי תרחיש זה, שגם הקל בעוצמת הלחימה מול ארגוני טרור סמי־צבאיים אלו, הלחימה לא תארך יותר מ־30 עד 45 יום, והחימושים, המלאים, חלקי החילוף וכו' הוכנו בהתאם. לאורך התר"שים (התוכניות הרב־שנתיות) האחרונים, תרחיש זה השתנה מעט כלפי מעלה או מטה, כמות החזיתות שבהן נתקוף או מספר ימי הלחימה השתנה מעט מתקופה לתקופה, אך תורף העניין נשאר זהה – מלחמה מול ארגוני טרור סמי־צבאיים חלשים יחסית, שאפשר לסיים את העימות עימם תוך שבועות ספורים עד חודשים בודדים, ללא מערכה רב־זירתית הכוללת את כלל הגורמים בסביבה.

ישראל, אזרחיה ומנהיגיה, אינם רוצים או אינם מסוגלים לספוג אבדות בנפש וברכוש, ומתוך כך אומצה תפיסת העולם של "קץ המלחמות הגדולות", או שתפיסת עולם זו, שפשטה בעולם המערבי ובמדינות המפותחות, בדבר חוסר התוחלת, חוסר הלגיטימיות ואי הצורך במלחמות, היא שהשפיעה על מקבלי ההחלטות במדינת ישראל וממילא גם הציבור נתפס על ידם ככזה שאינו מוכן לשלם את מחירם של מלחמות ומאבקים. בפועל, וזה הדבר החשוב יותר, התפיסה שעמדה בבסיס בניין הכוח הצבאי־לאומי הייתה כי אין אנו עומדים בפני מלחמה כוללת בעתיד הנראה לעין.

ההבנה כי איננו בפתחה של מלחמה "גדולה", ויתרה מכך, איננו מעוניינים במלחמות המייצרות אבדות, הובילה לתפיסת ביטחון אשר במרכזה אלמנטים אחרים:

א. **הסכמים** – הסתמכות על הסכמים מתוך אמונה שהם מספקים ביטחון איכותי יותר מכוח מגן צבאי. ההסכמים נעשו מול מדינות ותתי־מדינות, חלקם על בסיס מעשים בפועל וחלקם על בסיס ציפיות לעתיד. הסתמכות זו השפיעה עמוקות על בניין הכוח מול גורמים אלו ופוטנציאל האיום הגלום בהם. לדוגמה: הסכמי השלום מול מצרים וירדן ביטלו לחלוטין את בניין הכוח הצבאי מול אתגרים אלו, הן בתחומי בניין הכוח הלוחם והן בהקשרי המודיעין והתשתיות הנוספות.

ב. **מב"ם** – המערכה שבין המלחמות, הפכה להיות המאמץ המבצעי המרכזי של מערכת הביטחון כולה. מטרת מערכה זו היא להפחית את יכולות אויבנו בקביעות, לשמר את מאזן הכוחות לטובת מדינת ישראל ובכך לדחות את רצונם ואת יכולתם לפתוח במלחמה נגדנו. עיקר המשאבים ובניין הכוח של צה"ל הופנה לכוחות הרלוונטיים למאמץ זה – לחיל המודיעין ובתוכו גם למערך המבצעים המיוחדים, וכמובן לחיל האוויר. אליה וקוץ בה, הוגדר כי המב"ם תנוהל תמיד מתחת לסף המלחמה ולא תגרור את המדינה למלחמה לא מתוכננת. לכן יכולות האויב לא הופחתו לרמה

מדיניות בניין הכוח היבשתי הנוכחית

לאור איום ייחוס זה ולאור תפיסת הפעלה שעל פיה כאשר יופעל מערך התמרון הדבר יהיה לצורך מבצעים המוגבלים בהיקפם, עיקר הכוח המתמרון הסתמך (דה־פקטו) על מערך הכוחות הסדירים. אם בעשורים הראשונים של המדינה קבעה דוקטרינת ההפעלה כי "הסדיר יבלום והמילואים יכריעו", הרי שבעשורים האחרונים התוכניות תוכננו והכוח נבנה לאור ההנחה כי "הסדיר יבלום, יוחלף בהגנה על ידי כוחות המילואים ויצא להתקפה". מעבר לזאת, התוכניות היו בעיקר להתקפות קצרות, הן במרחק התמרון והן במשכו, וכך אורגן הכוח. אף שהגדרות אלו לא נאמרו רשמית, הרי שהן יושמו ברוח זו הלכה למעשה.

בזרוע היבשה היו מספר פרויקטי־דגל בעשורים האחרונים:

1. **צ"ד** – צבא יבשה דיגיטלי. מערכת שליטה ובקרה (ש"ב) מתקדמת, הנותנת תמונת מצב משותפת וקישוריות לכל כוחות היבשה.
2. **נמ"ר** – נגמ"ש מרכבה. נושא גייסות לחיילי החי"ר, מהמתקדמים בעולם.
3. **טנק המרכבה** – המשך פיתוח מתמיד של טנק המרכבה, מסימן 3 לסימן 4 ולדגמים מתקדמים יותר.
4. **מעיל רוח** – מערכת הגנה אקטיבית לכלי הרק"ם המתקדמים (טנקי המרכבה והנמ"רים).
5. **מרגמות קשת** – מרגמות 120 מ"מ חדשות, לרמה הגדודית, בעלות אפקט נזק מוגבר ורמת דיוק גבוהה בהרבה ממרגמות ה־81 מ"מ הישנות.

מעבר לפרויקטים אלו, נעשתה הצטיידות גם באמצעים חדשים אחרים, מתחום החימוש ועד אמצעי ראיית הלילה.

האש המסייעת לתמרון לא השתפרה במידה ניכרת בזרוע היבשה בשנים אלו (מעבר למרגמות הקשת), והסתמכה ברובה על חיל האוויר, שבו הושקעו

משאבים רבים בכל התר"שים. כפיצוי לפער, הקישוריות בין חיל האוויר לכוחות המתמרנים הלכה והשתפרה עם השנים, ובמלחמת חרבות ברזל שיתוף הפעולה הגיע לרמה גבוהה של סיוע קרוב לכוחות.

האוגדות הסדירות של צה"ל בשנת 2023 נראו שונה לחלוטין מאוגדות צה"ל של שנות ה־90. הציוד והטכנולוגיה שעמדו לרשותן, היו מתקדמים בהרבה.

אך יש להדגיש, כי רק האוגדות הסדירות צוידו כך. הסיבה הראשונה לכך היא, שפרויקטים אלו וציוד זה הם יקרים מאוד וזהו אתגר משאבי גדול לצייד בהם את צבא היבשה כולו. הסיבה השנייה היא שצה"ל לא באמת תכנן תמרון רחב ועמוק הכולל את כל הכוחות ואת כל האוגדות (ראיה לכך אפשר לראות במלחמת חרבות ברזל, שבה לא הייתה לצה"ל תוכנית לכיבוש כל רצועת עזה על ידי מספר רב של אוגדות, אלא רק תוכנית מצומצמת להתקפה על צפון הרצועה). מכיוון שכך, אוגדות המילואים לא תוכננו לבצע משימות תמרון בעלות משמעות כמו הכוחות הסדירים ולכן לא נראה היה שיש צורך לציידם באותו האופן.

יתרה מכך, כוחות המילואים הלכו והצטמצמו בשלושת העשורים האחרונים. אוגדות וחיילות נסגרו, מספר הטנקים קטן לכשליש מגודלו המקורי, כמות התותחים קטנה אף היא, ומערכים נוספים נסגרו או רודדו.

לאור המדיניות שהצגנו ומתוך רצון לצייד ולארגן בצורה הטובה ביותר את הכוחות שיילחמו בפועל, הוכרזה "יציבה יבשתית". במסגרת יציבה זו, הוגדרו רמות כשירות ורמות הצטיידות לכל החטיבות הקיימות בצה"ל, כל אחת על פי המצופה ממנה ובהתאם לייעודה המבצעי. החטיבות הסדירות בראש החץ ולכן צוידו כנדרש, חטיבות המילואים המובחרות אחריהן בסדר העדיפויות, מאובזרות במידה פחותה וגם הגדרת הכשירות הנדרשת מהן ירדה מ־100% לאחוזי כשירות נמוכים יותר. חטיבות המילואים האחרות הוגדרו למשימות הגנה וביטחון שוטף (בט"ש) בלבד, ומצב כשירותם היה נמוך

על אמל"ח ואנשים לשם תקיפתם. אך מעבר לכך, ישנו פער תרבותי עמוק בין התמה המרכזית של אנשי אמ"ן במדינת ישראל ובין התרבות והתפיסות השוררות בקרב אויבינו. פער מהותי זה משפיע לרעה על היכולת לחזות את כוונותיהם האסטרטגיות. מכבידה על כך העובדה שהגיוון בתוך האמ"ן וגופי המודיעין האחרים אינו מספק, ולכן יכולתו להביא זוויות שונות לניתוח המצב, מוגבלת מאוד. בפועל, אפשר לראות לאורך השנים, כי יכולתה של קהיליית המודיעין לספק תחזית אסטרטגית מהימנה, אם מסיבות אובייקטיביות ואם מסיבות סובייקטיביות, לוקה בחסר.

הקבינט המדיני-ביטחוני, האמון על הראייה האסטרטגית, איננו נחשף בתהליך אישור תרחיש הייחוס לכלל האיומים, וליכולת כלל "השחקנים" בזירה. הוא מקבל מצה"ל את תרחיש הייחוס לאחר שעבר עיבוד והערכת מצב. כלומר, שחקן זירתי, עוצמתי ככל שיהיה, לא יוכנס לשיקול בדיון הקבינט או שמשקלו יוטה כלפי מטה, אם הערכת המצב של צה"ל החליטה שהוא אינו בבחינת איום בגלל היעדר כוונות.

משרד הביטחון והמל"ל אינם גופים בעלי מטה מתאים לבחינת הערכת המצב של אמ"ן וקהיליית המודיעין, ועל כן אין בפועל בקרה איכותית על גיבוש תרחיש הייחוס של צה"ל, ובמקום שהתרחיש יהיה נתון לבקרה ולחשיבה נוספת, הוא בסבירות גבוהה מאוד יאושר.

הכשלים בתרחיש הייחוס

תרחיש הייחוס שמולו נבנה הצבא, התבסס במידה רבה על ניתוח כוונות האויבים על פי ראיית צה"ל, ומתוך כך חלק מהאיומים ירדו מהפרק וחלקם הופחתו.

1. המערכה הצפויה לא הכילה תרחיש רבי-זירתי ובו יותר משתי חזיתות במקביל. ניתוח האיומים הקל בגישתו ולא העריך כי מערכת האויב הפועלת נגדנו

מאוד הן בציוד והן באחוזי הכשירות. חטיבות רבות נוספות נסגרו.

מאותה המדיניות נבעו קיצוצים נוספים. חוק המילואים שנחקק בשנת 2008 הגביל מאוד את כמות ימי השירות לכל איש מילואים בכל שנה. לפני חקיקת חוק שירות המילואים, חיילי מילואים יכלו להיקרא לתקופה של עד 36 ימי שירות בשנה. החוק החדש קבע מודל תלת-שנתי, שבו חייל שאינו קצין ואינו מפקד יכול להיקרא לתקופה של עד 54 ימים בשלוש שנים, מפקד שאינו קצין – עד 70 ימים, וקצין – עד 84 ימים. שירות מקוצר זה אומנם היטיב עם המשק ועם משרתי המילואים, אך פגע הן בכשירות המבצעית והן בלכידות היחידות. נוסף על צמצום ימי המילואים השנתיים, חוק המילואים הצעיר את גיל הפטור משירות מילואים. בעבר, גיל הפטור עמד על 54 לגברים ו-38 לנשים. החוק החדש הוריד את גיל הפטור ל-40 לחיילים, ל-45 לקצינים, ול-49 לתפקידים מסוימים שקבע שר הביטחון.

בהקשר זה, ראוי לציין שבהמשך לאותה המדיניות, גם הצבא הסדיר נפגע מתיקון חוק מס' 19 לחוק שירות הביטחון, במסגרתו קוצר השירות הסדיר מ-36 חודשים ל-32 חודשים. שינוי זה הקשה מאוד על החזקת תקן מלא ביחידות הלוחמות וחשוב מכך, פגע ברמה המקצועית של היחידות, שכן המשאב האנושי המקצועי והאפקטיבי ביותר נחתך בשיאו.

כשלים ובעיות במדיניות הנוכחית

הכשלים בתהליך קביעת תרחיש הייחוס

הכשל הראשון והמרכזי ביותר בתהליך אישור תרחיש הייחוס, הוא שתהליך זה מתחיל בהערכת מודיעין של חטיבת המחקר באמ"ן. לגופי המודיעין במדינת ישראל יכולות מעולות בתחום המודיעין הטקטי והמודיעין למבצעים, אך יכולת מוגבלת מאוד בתחום המודיעין והערכת המצב האסטרטגיים. יש כמה גורמים לפער זה. בראש ובראשונה, קשה יותר להעריך כוונות אסטרטגיות של האויב מאשר לאסוף מידע טקטי

אורכים זמן רב מאוד. פרויקטים גדולים כאלו שצוינו לעיל, אורכים עשור ואף יותר. כאשר מוותרים על פרויקטים מסוימים, או סוגרים יחידות ומערכים – אי אפשר לתקן זאת בשנתיים־שלוש.

בתוך בניין כוחות התמרון שכן נעשה, היו כמה כשלים נוספים. ניתן בהם סימנים כאן, ונרחיב עליהם במדיניות המוצעת בהמשך:

1. סדר כוחות (סד"כ) התמרון היה קטן מהנדרש ובתוכו דיפרנציאליות גדולה מדי בין הכוחות השונים.
2. בתוך סד"כ זה, הוגדרה כשירות נמוכה מדי לחלק ניכר מהחטיבות.
3. לא נבנה מערך אש עצמאי לכוחות היבשה, דבר שהותיר את התמרון תלוי בחיל האוויר ובזמינותו ביחס למשימות אחרות המוטלות עליו. במרחב הלחימה האורבאני ובמיוחד כשחיל האוויר נדרש להתפרס על כמה חזיתות, בהן "מעגל שלישי", ישנו פער בעוצמת האש המסייעת לכוחות המתמרנים.
4. ללא כוחות מסייעים רלוונטיים בכל התחומים, אי אפשר לנהל מערכה רחבה ואפקטיבית. פיתוח בניין הכוח בסיוע הקרבי והמנהלתי (איסוף, הנדסה בכלל וציוד מכני הנדסי כבד בפרט, ניוד, שינוע וכו') לא תאם את צורכי הקרב המודרני במרחב האורבאני.

המדיניות המוצעת – חיזוק רכיב ההכרעה בצה"ל

בטרם נגדיר את תרחיש הייחוס או את המצב המדיני והמבצעי שאליו צריכה מדינת ישראל להתכונן, חשוב להניח הנחה מוקדמת. על פי הנחה זו, בטווח הנראה לעין, מדינת ישראל היא מדינה במאבק. שורשי מאבק זה מקדמת דנא ובתצורתו הנוכחית הוא מתקיים מאז ראשית הציונות, שיבת עם ישראל לארץ ישראל והקמת מדינתו. התנגדות העולם הערבי למדינת ישראל נובעת ממגוון סיבות

עלולה להיות מערכת מסונכרנת היטב, ובמצב זה ניאלץ להילחם בהתקפה ובהגנה בחזיתות רבות, ולא נוכל להסתפק בהתקפה בחזית אחת.

2. התרחיש לא כלל תמרון גדול ומפתיע לתוך מדינת ישראל.

3. גם בהינתן לחימה מול חזבאללה וחמאס בלבד, עוצמתם לא הוערכה נכונה, והמערכה תוכננה לתקופת זמן קצרה מהנדרש להכרעתם. ייתכן כי הדבר נובע גם מההישג הנדרש, שתוכנן מול ארגונים אלו (אם לא נדרש להכריע, אלא רק לפשוט ולהכות, אפשר להסתפק בפרק זמן קצר).

4. מדינות כמו מצרים וירדן לא הובאו בחשבון, בוודאי שלא טורקיה ותימן, עם כל המשמעויות הנגזרות מכך.

הכשלים בבניין הכוח המתמרון

הכשל המרכזי הוא בעצם הוויתור על כוח מתמרון רב־עוצמה. רק תמרון נרחב, תפיסת שטח וטיהור מרחב מאויב ומתשתיות יכולים להכריע אויב. כשצה"ל ויתר על יכולותיו אלו, הוא ויתר דה־פקטו על יכולת ההכרעה שלו.

רק תמרון נרחב, תפיסת שטח וטיהור מרחב מאויב ומתשתיות יכולים להכריע אויב. כשצה"ל ויתר על יכולותיו אלו, הוא ויתר דה־פקטו על יכולת ההכרעה שלו

כאשר נדרשים למלחמה כוללת והכוחות אינם מספקים – מבחינת כשירות, אמצעים או כמות – המלחמה מתארכת בהרבה והיא פוגעת במשק, בעורף וברוח הלחימה. לא בכדי אחת מאבני היסוד של תפיסת הביטחון הלאומי בישראל היא הכרעה מהירה.

הקטנת הכוחות המתמרנים, מתוך הנחה שבעתיד הנראה לעין לא נידרש לכוחות מתמרנים גדולים, פספסה שני אלמנטים חשובים מאוד; הראשון, מעולם לא הייתה בידינו ערובה לכך שאנחנו יודעים מה כוונות האויב. השני, בעולם בניין הכוח, תהליכים

ולשרידות המדינה בעת עימות, או שהיא תישפט רק במשקפיים כלכליים של עלות ותועלת רגעית? האם יישובי הספר יוסמכו ויוכשרו להגן על עצמם בעת מתקפת אויב, או שהחשש מתאונות ומזליגת נשק יגבר על השיקול הביטחוני?

ובסופו של דבר השאלות המרכזיות הן: האם מדינת ישראל מכירה בכך שהיא עדיין נאבקת על קיומה? האם המשאבים המוקצים לביטחון הלאומי ולבניין הכוח הצבאי מבטאים הבנה עמוקה של המציאות שבה אנו חיים, ומכינים אותנו למאבק עוצמתי ומתמשך? זה אינו מאבק שבו אנו בוחרים, אלא מאבק שכופה עלינו ההיסטוריה, והוא מחייב אותנו לחדד את תודעתנו, לחזק את רוחנו, ולהבטיח שבניין הכוח של ישראל יאפשר לה להתקיים, לנצח ולשגשג.

עקרונות לניתוח המציאות הביטחונית והאיזמים הפוטנציאליים

בקביעת תרחיש ייחוס קיימת בעיה אינהרנטית. בבואנו לתרחש את הסיטואציה המבצעית שמולה יצטרך צה"ל להילחם, ואפילו אם נביא בחשבון את המצב המחמיר ביותר, אנו נאלצים להניח שאנו יודעים מה יכול או עלול לצפון העתיד. הנחה זו בעייתית מאוד, היות שסקירה של ההיסטוריה הקצרה של מדינת ישראל וההיסטוריה הארוכה יותר של מלחמות בכלל, מלמדת שחלק ניכר מהמלחמות פרצו בהפתעה, הן עצם המלחמה והן האופן שבו התארגן האויב ונלחם בה. העיתוי, המיקום, העוצמה, האמל"ח ומרכיבים נוספים, היו בלתי צפויים באחוז ניכר מהמאבקים בין האומות. מלחמת חרבות ברזל, מלחמת לבנון השנייה ומלחמת יום כיפור, הן דוגמאות מקומיות מובהקות לעניין. במלחמת יום כיפור הופתענו מפתיחת המלחמה של המצרים והסורים, והופתענו לא פחות מאופן הלחימה ומיכולת הנ"ט החדשה. במלחמת לבנון השנייה, אומנם אנחנו פתחנו במלחמה, אך לא תכננו זאת מראש, אלא הגבנו לצעד מפתיע של חזבאללה שתקף סיור של צה"ל וחטף שלושה חיילים. גם במלחמה זו הופתענו מאופן הלחימה של חזבאללה ב"שמורות הטבע".

ולא רק מאינטרסים טריטוריאליים כאלו ואחרים. המאבק הוא שורשי, תרבותי, אידאולוגי, דתי, כלכלי, טריטוריאלי, משאבי ועוד. צורות המאבק והשחקנים שהשתתפו בו השתנו עם השנים, אך מהותו לא השתנתה – התנגדות עמוקה של הסביבה הערבית, המוסלמית, המזרח-תיכונית לישות היהודית-ציונית בין הירדן לים התיכון. לעיתים השחקנים במאבק זה היו שחקנים מדינתיים בעלי צבאות מאורגנים, לעיתים הם היו מיליציות עממיות מחומשות, בתקופות מסוימות ארגוני טרור וגרילה הובילו את המאבק ולעיתים מדינות ממעגל שלישי באמצעות נשק ארוך טווח. הגורמים הפעילים במאבק ושיטתו השתנו מעת לעת, אך המהות נותרה בעינה. ראיית העובדות וניתוח המציאות נכוחה, יובילו למסקנה שהמאבקים השונים משולים לנקודות גובה נפרדות, אך כולם חלק מאותו קו הרכס ולכולם אותה המגמה. קצהו של קו רכס זה אינו נראה לעין באופק הקרוב.

על כן, האומה, מנהיגיה ואזרחיה חייבים לחיות בתודעה לאומית של חוסן והיערכות מתמדת לצד השאיפה לשגשוג ולצמיחה. תודעה זו אינה רק תפיסה ביטחונית, אלא יסוד מעצב של הרוח הלאומית, של הערכים המנחים את החברה ושל היכולת לעמוד מול אתגרי ההווה והעתיד. היא מחלחלת לכל תחומי החיים – לחינוך, לכלכלה, לתשתיות הלאומיות, ולמדיניות הביטחונית – מתוך הבנה, שהאתגרים הניצבים בפני מדינת ישראל אינם רגעיים או חולפים, אלא חלק ממציאות מתמשכת המחייבת מוכנות, עוצמה ונחישות. השילוב בין עוצמה ביטחונית לבין הצלחה כלכלית וחדשנות הוא המפתח לחוסן הלאומי, הנשען על זהות לאומית-יהודית עמוקה.

האם האתוס הלאומי ימשיך להתבסס על ערכים של שליחות, נחישות ומנהיגות קרבית, או שהוא יומר באתוס המתמקד בחדשנות ובפרט בלבד? האם הדמויות לחיקוי יהיו המפקדים והלוחמים, הנושאים באחריות לביטחון העם והמדינה, או שמודל המצוינות הלאומי יתמקד אך ורק ביזמים כלכליים? האם מדיניות התשתיות הלאומיות תתחשב בהיערכות למצבי חירום, ליכולת ספיגה

ההחלטות לקבל תמונה רחבה יותר ולשקול באופן מקצועי יותר את סדרי העדיפויות. מול מסד נתונים זה הם יוכלו להעריך איזמים בטווח הקצר ובטווח הארוך, לשקול תוחלת איזמים מול עוצמתם, ובעיקר יוכלו לבקר את תהליך הערכת המצב הצבאי, מתוך מבט מעמיק ורחב יותר.

מעבר לכך, ראוי שיהיה גורם נוסף, שאיננו חלק מאגף המודיעין של צה"ל, שיוכל לתת זווית אחרת להערכת האיזמים שמולם ניצבת מדינת ישראל. גורם זה יכול להיות אגף בתוך המל"ל, או גוף אחר (כדוגמת גוף "איפכא מסתברא" שבימים אלו מקודם חוק לגביו בישראל), אך חשוב שלא יהיה חלק מהחשיבה הקבוצתית של קהילת המודיעין הפורמלית. שני אלמנטים אלו – תמונה רחבה יותר של פוטנציאל האיזמים על מדינת ישראל וגורם מקצועי נוסף, המביט על המערכת היריבה מזווית שונה – יוכלו לתת כלים טובים יותר למקבלי ההחלטות מהדרג המדיני להנחות נכונה את מערכת הביטחון.

עקרונות לתרחיש הייחוס

עם הצניעות הנדרשת ומתוך הכרה בעובדה שאיננו חשופים לכל המידע הדרוש, ננסה להעלות כמה עקרונות שצריכים להוביל את תהליך הערכת האיזמים שמולם צריכה המערכת הביטחונית לבנות את יכולותיה:

א. האיזמים הפוטנציאליים צריכים לכלול את כלל הגורמים הצבאיים וארגוני הטרור, העוינים בפועל או בפוטנציאל את מדינת ישראל. מיהודה ושומרון ורצועת עזה, דרך המדינות הגובלות בנו – לבנון וסוריה באופן מובהק, אך גם ירדן ומצרים, מתוך הבנה שחילופי שלטון במדינות אלו עלולים לערער את יציבות ההסכמים מולם ולפתוח חזיתות מסוכנות בעוצמתן מולנו. מעבר למדינות אלו יש להיערך גם לאיזמים ממעגל רחוק יותר – איראן, עיראק ואף טורקיה (שעלולה לסכן אותנו בממד הימי, בממד האווירי, בממד היבשתי דרך סוריה או בממדים אחרים) ותימן.

לבסוף, במלחמת חרבות ברזל הופתענו הן מפתיחת המלחמה של חמאס (ובעקבותיו של חזבאללה) והן מאופן הלחימה והשימוש הנרחב בתת־קרקע.

עם זאת ולמרות האתגר המובן בניסיון לנבא את המלחמה הבאה, על הדרג המדיני להגדיר לצה"ל מול מה עליו לבנות את כוחו. ללא מצפן המכוון את בניין הכות, עלולה מערכת הביטחון וצה"ל בתוכה, שלא להתכונן לאיזמים הנדרשים, או להתכונן לאיזמים שלא לפי סדר העדיפויות שרואה בעיני רוחו הדרג המדיני.

תרחיש הייחוס צריך לכלול בתוכו כהנחת עבודה, את העובדה שהמלחמה תיפתח בהפתעה ועוצמתה איננה ניתנת לחיזוי מראש

בשל כל האמור לעיל, יש לטייב את המתודה של תהליך קביעת האיום שמולו בונה המדינה את עוצמתה הצבאית. בראש ובראשונה, תרחיש הייחוס צריך לכלול בתוכו כהנחת עבודה, את העובדה שהמלחמה תיפתח בהפתעה ועוצמתה איננה ניתנת לחיזוי מראש. יתרה מכך, מכיוון שתהליך בניין כוח הוא תהליך ארוך (רב־שנתי), הרי שאין להתייחס רק לאיזמים הנראים לעין, אלא לכל פוטנציאל האיזמים במרחב, מתוך הנחה שהמאבק בין ישראל לשכניה "מחליף שחקנים" אך לא עומד להסתיים.

הערכת המצב שתקבע את האיום שמולו יש להיערך, צריכה להיות על פי אמות מידה ברורות וריאליות ולא על פי השערות כלליות, שאי אפשר לאמתן או למדוד אותן. לשם המחשה, כוונות אויב הן נתון שאינו בר־מידה וכמעט שאינו בר־הערכה; בשונה מכך, עוצמה צבאית של אויב פוטנציאלי, הוא נתון ברור וחד־משמעי.

על כן, נוסף על השלבים המפורטים לעיל בקביעת האיזמים ותרחיש הייחוס, יש לוודא כי התהליך אינו מתחיל בהערכת המצב של אמ"ן אלא בסקירת כלל הכוחות האזוריים העלולים לאיים על מדינת ישראל. הצגת עובדות אלו בראשית התהליך, תסייע למקבלי

תפיסת הפעלה מגבשת את עקרונות השימוש בכוח ומכתיבה כיצד הצבא מתמודד עם איומים. כך למשל, תפיסה הגנתית תוביל להקצאת משאבים רבים לבניית ביצורים, מכשולים ונשק הגנתי, בעוד תפיסה התקפית תדגיש את הצורך בכוחות מתמרנים ובאמצעי אש התקפיים. תפיסת הפעלה המתמקדת בקרבות התשה תדרוש משאבים שונים לחלוטין מאלו של קרבות הכרעה מהירים, ומדינה שעל פי תפיסת ההפעלה שלה מנטרלת איומים כבר בהתהוותם, תבנה כוח שונה לחלוטין ממדינה שפועלת רק כאשר האיום מתממש.

תפיסת ההפעלה של ישראל: עקרונות יסוד

בישראל, מדינה יבשתית ברובה, האיומים המרכזיים נובעים מהגבולות היבשתיים, ולכן יכולתה להכריע את אויביה תלויה ביכולתה להביס אויב בקרב קרקעי. בשל מגבלות הגודל הגאוגרפי והיעדר עומק אסטרטגי, אסטרטגיית ההגנה של ישראל מבוססת על העברת הלחימה לשטח האויב, ולא על ניהול קרבות ממושכים בתוך שטחה. הנגזרת האופרטיבית של תפיסה זו היא קיום מלחמת מנע או לפחות התקפה מקדימה כאשר נוצר חלון הזדמנויות מתאים.

אלא שמגבלות פוליטיות, משפטיות ומדיניות הופכות את היכולת לפתוח במתקפת מנע לאופציה מורכבת וקשה למימוש. לרוב, האפשרות לפתוח במלחמת מנע או בהתקפה מקדימה תלויה בהיווצרות של הזדמנות ובתזמון בינלאומי, ולכן לא תמיד אפשר לנצל חלון הזדמנויות כזה בעת הצורך ובוודאי שאין זמן ארוך להיערך לכך. לכן על צה"ל להיות ערוך בכל עת לפעולה מיידית ומכריעה, הן בהגנה והן בהתקפה, ללא תלות בגורמים חיצוניים.

עם זאת, אין להסתמך על מתקפת מנע או על התקפה מקדימה בלבד. ההיסטוריה מלמדת כי אויבינו מצליחים לא פעם להפתיע אותנו, הן באופן בסיסי (כמו במלחמת יום כיפור ובמלחמת חרבות ברזל) והן במהלכים נקודתיים. לכן, על הצבא להיות במוכנות מתמדת ליזום ולפעול בגמישות, להגיב במהירות

ב. האיום צריך להניח מערכת מסונכרנת שתפעל מולנו – מלחמה רב־זירתית, רב־ממדית ובו־זמנית. משמעות הדבר היא שמדינת ישראל עלולה למצוא את עצמה במאבק מול כמה צבאות וארגוני טרור, התוקפים קרקעית, אווירית (מטוסים, טילים ורקטות), ימית וקיברנטית, באופן משולב ומתואם, הפוגע בחזיתות השונות ובעורף כאחד.

ג. מכיוון שכך, צריך צה"ל בראש ובראשונה יכולת להגן על כל החזיתות במקביל, מול התקפה קרקעית, אווירית וימית ובממדים הנוספים.

ד. בתרחיש זה יהיה על צה"ל לתקוף ולהשמיד אויב בכמה חזיתות, קרובות ורחוקות. לכן, על צה"ל לבנות כוח הכרעה שיוכל לקצר את משך המערכה ככל האפשר. עליו לייצר יכולות לתקוף את האויב בכל החזיתות באמצעים שונים – מטוסים, טילים, סייבר וכמובן כוחות מתמרנים קרקעיים. אל לו לצה"ל "לשמור את כל הביצים בסל אחד". לא מן הנמנע, שיכולת אחת תושבת או תהיה עסוקה בחזית אחת ולא תוכל לסייע להגנה או להתקפה בחזיתות האחרות.

ה. חשוב להדגיש, מכיוון שאין חלופה לתמרון קרקעי עוצמתי להכרעת האויב, על מערכת הביטחון לבנות כוח צבאי המאפשר לחימה בכל טווחי המבצעים, ובכללם תמרון עמוק ורחב. עוצמתו של כוח תמרון זה, צריכה לאפשר התמודדות התקפית והגנתית בכמה חזיתות במקביל.

עקרונות לבניין כוח הכרעה – יכולות התמרון הקרקעי

הקדמה: הקשר בין תפיסת ההפעלה לבניין הכוח

לאחר הגדרת האיומים המרכזיים שמולם צריכה המדינה להיערך, אפשר לגשת לתהליך בניין הכוח הצבאי שנועד להתמודד עם האיומים ולספק את ההגנה הנדרשת למדינה. עם זאת, לפני שמקבלים החלטות על ארגון הכוחות, זיודם והכשרתם, יש להגדיר בבירור את תפיסת ההפעלה, כיוון שהיא משפיעה ישירות על אופן בניית הכוחות.

לכל תרחיש ולהבטיח יכולת בלימה והכרעה בזמן קצר, גם בהפתעה מוחלטת.

חשיבות הכוח המתמרן

חשיבותו של הכוח המתמרן מתעצמת לנוכח מצבה המדיני המיוחד של ישראל. ברוב המלחמות שבהן הייתה מעורבת ישראל, הופעל נגדה "שעון חול מדיני" – פרק זמן מוגבל שבו אפשר לנהל לחימה לפני שהלחץ הבינלאומי מאלץ אותה לעצור. מלחמות המבוססות על אש-מנגד בלבד אינן מובילות להכרעה מהירה, אלא יוצרות מלחמות התשה ארוכות, ואינן מביאות לשינוי אסטרטגי של ממש. מנגד, תמרון קרקעי מאפשר השגת הישגים צבאיים מוחשיים, כגון כיבוש שטח, השמדת תשתיות אויב ושליטה פיזית במרחב – הישגים המאפשרים גם תרגום מדיני אפקטיבי יותר של הניצחון הצבאי.

ואולי משמעותית מכול היא העובדה, שהמציאות המדינית שבה נתונה מדינת ישראל, לעיתים קרובות, אינה מביאה הסכם מדיני בסיומה של הלחימה. בניגוד לקביעתו של קלאוזביץ' כי "המלחמה אינה אלא המשך המדיניות באמצעים אחרים", במזרח התיכון לעיתים המלחמה היא המעשה המדיני הבלעדי. לכן, לעיתים רק להישגים ממשיים בני-קיימה, כגון כיבוש שטח, השמדת אויב ותשתיות ושליטה במרחב, תהיה משמעות בסוף הלחימה. הישגים כאלו יכול להביא רק תמרון קרקעי.

השפעות ערכיות ומנטליות על תפיסת ההפעלה

תפיסת ההפעלה של צה"ל אינה מתגבשת רק על בסיס אילוצים מבצעיים ותורות מקצועיות, אלא גם בהשפעת גורמים ערכיים ומנטליים לאומיים. להלן שני גורמים מרכזיים המשפיעים על דרך פעולת הצבא:

- פרשנות מחמירה של דיני הלחימה – בשנים האחרונות התקבעה בישראל פרשנות מחמירה של אמנות וחוקים בינלאומיים, מעבר לנדרש מהיבט משפטי. גישה זו מחייבת ביצוע תקיפות כירורגיות מדויקות (הדורשות משאבי מודיעין וחימוש יקרים מאוד), ומשפיעה על התמרון, על עוצמתו, על מהירותו ועל ביטחון הכוחות המתמרנים. פרשנות מחמירה מדי של אמנות ושל חוקים בינלאומיים – מעבר להיותה לעיתים מוטעית, מתחסדת ואף לא מוסרית כלפי אזרחי המדינה – מצמצמת את היכולת המבצעית של צה"ל¹.
- איזון בין חיי היחיד לבין ביטחון הקולקטיב – השיח הציבורי שחדר לתוך הצבא על אובדן חיי חיילים וההשפעה על החברה הישראלית, משפיע ישירות על תכנון המערכה הצבאית. ככל שהדרג המדיני והצבאי נזהר יותר בשימוש בכוחות קרקעיים מתוך חשש לנפגעים, כך פוחתת היכולת לבצע מהלכים התקפיים אפקטיביים. כמו כן, השאיפה להגן על חיילים באמצעים טכנולוגיים מתקדמים גוררת עלויות כבדות על כל אמצעי לחימה ממוגן, נתון המוביל לצמצום הכוחות המתוכננים לתמרון.

השיח הציבורי שחדר לתוך הצבא על אובדן חיי חיילים וההשפעה על החברה הישראלית, משפיע ישירות על תכנון המערכה הצבאית

שני גורמים אלה הם דוגמאות מרכזיות, אך קיימים משתנים ערכיים ומנטליים נוספים המשפיעים על האופן שבו מדינת ישראל תופסת את הפעלת הכוח הצבאי שלה. הבנת השפעות אלו קריטית לתכנון בניין הכוח העתידי.

1 לדוגמה: אי-הנעת כלל האוכלוסייה ל"איים הומניטריים" כבר בימים הראשונים ללחימה במלחמת חרבות ברזל, והכרזה על כל שטח הרצועה כאזור מלחמה (למעט איים אלה), גרמה לאילוצים כבדים בכל פעולה התקפית שבוצעה, הן בתזמון ההתקפה (בכל פעם נדרש להניע אוכלוסייה מאזור ספציפי, טרם תחילת ההתקפה), והן במדיניות הפעלת האש (מכיוון שנדרשו אישורים נוספים לכל הפעלת אש מקדימה או אש לחילוץ). שלא לדבר על העובדה הפשוטה, שבכל התקפה ידע האויב שאנחנו מגיעים לאזור, כי הודענו לאוכלוסייה להתכונן משם.

בניין הכוח – עקרונות ויכולות

א. יתירות ורובוסטיות

הציווי הראשוני בהגנה על גבולות המדינה, בכל חזית, מכל פיקוד מרחבי, הוא להגן בגזרתו בעצמאות מוחלטת, מול כל האיומים שמולו, באמצעות כוחותיו. לשם כך, יש לבנות לכל פיקוד כוחות אורגניים המאופיינים ברובוסטיות ויתירות.

רובוסטיות, בהקשר זה, פירושה שהכוחות יהיו עמידים וישמרו על תפקוד מבצעי גם בתנאים קשים ובלתי צפויים, כגון מתקפות אויב, שיבושים בתקשורת ואובדן משאבים. יתירות פירושה קיום גיבויים ושכפולים של כוחות ושל משאבים קריטיים (כגון כוחות לוחמים, תחמושת ותחבורה), כך שהפיקוד יוכל להמשיך לתפקד גם במקרה של אובדן חלקי של המשאבים הזמינים.

בלחימה בכלל ובהגנה בפרט, יש לבנות כוח בעל יתירות משאבים, הנדרשת כתוצאה מהחיכוך ומאי הוודאות הטבועים בשדה הקרב. לדוגמה, המחשבה כי יהיה אפשר לנייד כוחות מגזרה אחת לאחרת על בסיס תוכניות מוגדרות מראש היא טובה תיאורטית, אך בפועל עלולות להתרחש הפרעות רבות: האויב עשוי לחסום צירים, מספר כלי הרכב להובלת כוחות מוגבל, ונהגי הכלים אינם בהכרח חיילים הכפופים לפקודות. לכן, על כל פיקוד להכין כוחות הגנה מספקים בכל גזרה, ללא הסתמכות על שינוע מהיר של כוחות. ניסיון העבר מלמד ששינוע צוות קרב חטיבתי מלא בין חזיתות עשוי להימשך כשבוע, והיכולת לשנע כמה צוותי קרב במקביל מוגבלת.

בשל הכאוס הצפוי במלחמה, על הכוח היבשתי להיערך עם יתירות ורובוסטיות כך שיוכל להגן על המדינה ולשמור על שלמותה, גם ללא מודיעין

עקרונות מרכזיים בתפיסת ההפעלה

על בסיס כל האמור לעיל, אפשר לקבוע ארבעה עקרונות מפתח שעליהם צריכה להתבסס תפיסת ההפעלה של צה"ל:

1. **יוזמה** – חתירה להסרת איומים עוד בטרם יתממשו (מלחמת מנע או מכה מקדימה).
2. **הכרעה** – חתירה להכרעה² תחבולנית³ ומהירה בכל מפגש עם האויב, במקום לנהל קרבות התשה ממושכים.
3. **לחימה בשטח האויב** – ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה לנהל מלחמה בתוך שטחה, לכן יש להעביר את הלחימה לשטח האויב.
4. **עוצמה** – הפעלת כוח מקסימלי במפגש עם האויב כדי לקצר את משך הלחימה ולצמצם פגיעה בכוחותינו.

סיכום: התאמת תפיסת ההפעלה למציאות המשתנה

מדינת ישראל ניצבת בפני אתגרים ביטחוניים מתעצמים, המחייבים עדכון והתאמה של תפיסת ההפעלה הצבאית. על ישראל להשתחרר מהתפיסה הרווחת של "קץ המלחמות הגדולות" ולבנות כוח שמסוגל להתמודד עם מלחמות רב-זירתיות, התקפות פתע ולחימה מתמשכת.

על פי תפיסת ההפעלה החדשה, בניין הכוח הצה"לי יושבת על חיזוק התמרון הקרקעי, העצמת כוחות המילואים, ושיפור יכולות ההנדסה, הלוגיסטיקה והאש העצמאית. רק באמצעות כוח קרקעי חזק ומוכן יהיה אפשר להבטיח לישראל יכולת הגנה והכרעה בעת הצורך, תוך שמירה על חופש פעולה מדיני ואסטרטגי.

2 הכרעה – שבירת כוח ההתנגדות של האויב לפעול ביעילות נגדנו. מצב ההכרעה ניכר כרגיל בכך שהאויב איבד את יכולתו לפעול ביעילות נגדנו.

3 הכרעה תחבולנית היא גישה צבאית להשגת הכרעה על האויב באמצעות תחבולה, הפתעה ושימוש מושכל במשאבים קיימים, במקום הישענות על כוח אש מסיבי בלבד. הגישה מתמקדת בניצול חולשותיו של האויב, בהטעה וביצירת יתרון יחסי דרך מהלכים בלתי צפויים, חיכוך מבצעי וניהול קרב מתוחכם.

מקדים ומלווה וללא סיוע כוחות אוויר. על כן, גם אם בקרב משולב אפשר להסתמך על שיתוף פעולה בין כוחות היבשה, האוויר והמודיעין, יש צורך לבנות כוח קרקעי המסוגל להגן עצמאית על הגזרה גם ללא תמיכה חיצונית.

ב. האוגדות

עוצבת היסוד בתמרון היבשתי של צה"ל היא האוגדה. זהו הדרג הטקטי הגבוה ביותר, ובתוכו מתקיים השלם היבשתי באופן אורגני מובהק: הכוחות המתמרנים – חי"ר, שריון והנדסה קרבית; כוחות הסיוע הקרבי – הארטילריה והאש היבשתית, המודיעין והאיסוף, הקשר והתקשוב; הסיוע המנהלתי הכולל אגד לוגיסטיקה, כוחות רפואה, כוחות עורף, משטרה צבאית ועוד.

בכל מערכה, שאיננה מבצע מצומצם, הכוחות הפועלים במערכה תחת פיקוד מפקד החזית (אלוף הפיקוד) הם האוגדות ולא דרגים נמוכים מהן. לעיתים הפיקוד יפעיל את האוגדות באמצעות ג'יס המוכפף אליו, אך הגיס הוא מפקדת שליטה ולא כוח מבצע. הכוחות הפועלים במערכה הצבאית היבשתית הן האוגדות.

בצה"ל ישנם שלושה סוגים מרכזיים של אוגדות:

1. אוגדות רב־זירתיות – אוגדות שתפקידן לתמרון, לתקוף או להגן בכל הגזרות ובכל החזיתות שיידרשו מהן. אוגדות אלו הן חוד החנית של התמרון הצה"לי, ובשל כך הן המצוידות, המאורגנות והמואמנות ביותר בצה"ל. הכוחות הסדירים של צה"ל הם חלק נכבד מאוגדות אלו, אך יש בהן גם חטיבות מילואים וכוחות השלמה רבים מהמילואים למפקדות ולכוחות הסדירים.

2. אוגדות זירתיות – אוגדות אלו נועדו גם הן לתמרון, לתקוף או להגן, אך רק בגזרה ספציפית. מבנה האוגדות הללו דומה למבנה האוגדות הרב־זירתיות, אך רמת הארגון והאימון שלהן נמוכה יותר מזו של האוגדות הרב־זירתיות. אוגדות אלו מבוססות על כוחות מילואים בלבד.

3. אוגדות מרחביות – תפקידן העיקרי של אוגדות אלו הוא להגן על גזרה ספציפית באחת החזיתות. החטיבות של אוגדות אלו הן חטיבות מרחביות גם כן, ובתקופות של ביטחון שוטף, הגדודים הפועלים תחת פיקודן הם גדודים שאינם בהכרח אורגניים לחטיבה או לאוגדה. בעת מלחמה, מגייסות חטיבות אלו את גדודי המילואים שלהן, שרמת כשירותם ואמצעי הלחימה שלהם הם מדרג נמוך יחסית ונועדו להגנה בלבד, בגזרה ספציפית בלבד.

נכון להיום, כמות האוגדות הקיימות וכשירותן נמוכות מהותית מהנדרש לצה"ל כדי לעמוד ביעודו כפי שנכתב לעיל. על פי נתונים שהתפרסמו במהלך שלושים השנים האחרונות, כמות האוגדות בצה"ל קוצצה⁴ מהותית. כמות הטנקים ירדה לפחות מ־30% ממה שהייתה טרם תהליך אוסלו בתחילת שנות ה־90 (מלמעלה מ־4,500 לפחות מ־1,300),⁵ אגדים ארטילריים נסגרו, למעלה מ־100,000 חיילי מילואים שוחררו מהמערך, השירות הסדיר קוצר מ־36 חודשים ל־32 חודשים, תקני הקבע קוצצו, ועוד. מתוך האוגדות הרב־זירתיות, חוד החנית, רק ל־50% יש יכולת ארטילרית עצמאית, ולחלקן אין טנקים כלל או שיש כמות פחותה מהנדרש.

חשוב להדגיש, אפשר לצמצם אמצעי לחימה מתוך הנחה שטכנולוגיה חדשה מאפשרת לעשות יותר בפחות. בהחלט אפשר להניח שעם מערכות הבקרה והשליטה, טנק חדיש יוכל לפגוע ביותר מטרות

4 IISS, The Military Balance 1991, 108–109; The Military Balance 1995, 136–137; and The Military Balance 2013, 383–384

5 על פי המכון הבינלאומי ללימודי אסטרטגיה בלונדון.

נכון לבנות שלושה גדודי חי"ר גלגליים. אך אלו הם היוצאים מן הכלל שאינם מעידים על הכלל.

3. האוגדה - הכוחות הקרביים באוגדה צריכים לכלול ארבעה צק"חים מתמרנים וחטיבת אש ובה אגד ארטילרי. נוסף על אלו, לאוגדה צריכה להיות יכולת לקלוט גם כוחות מיוחדים לביצוע פעולות ייעודיות בגזרת האוגדה כחלק מהתמרון או לצרכים אחרים. ארבעה צק"חים אלו יאפשרו לאוגדה לפעול בשני מאמצים ולקיים רציפות והמשכיות. ייתכן כי אפשר לבנות את האוגדות על בסיס שלוש חטיבות חי"ר וחטיבת שריון מוגברת ובה ארבעה גדודים, כך שיהיה אפשר להרכיב מארבע חטיבות אלו ארבעה צק"חים מאוזנים ובכללם גדוד שריון.

4. כמות האוגדות הנדרשות - מתוך הנחה שכלל הגדודים בצה"ל, בהם הגדודים באוגדות המרחביות, יאורגנו כראוי ללחימה, וכל הצק"חים ייבנו בהתאם, הרי שצה"ל צריך להתארגן כך:

חזית צפונית - שתי אוגדות בהגנה (גליל ורמת הגולן) ואוגדה בעתודה.

חזית מזרחית - שתי אוגדות בהגנה (מצפון ומדרום לים המלח) ואוגדה בעתודה.

חזית מערבית - שלוש אוגדות בהגנה (שתיים מול סיני ואחת מול עזה) ואוגדה בעתודה.

חזית המרכז - אוגדה מוגברת (יהודה ושומרון) וחטיבה בעתודה.

עתודות מטכ"ליות - שלוש אוגדות הכרעה, המסוגלות להצטרף לכל גזרה להתקפה.

העתודות המטכ"ליות יוכלו להתפצל ליותר מגזרה אחת ובתוספת אוגדות העתודה המקומיות ואוגדות ההגנה, יהיה אפשר לקיים תמרון התקפי בשתי חזיתות במקביל (ואף יותר) ולהגן בכל השאר. על אוגדות אלו לספק לצה"ל יכולת לקיים תמרון עמוק (של מאות קילומטרים) ורחב (של כמה אוגדות במקביל), להגן או לתקוף צבאות מאורגנים או צבאות טרור ולהביסם, לכבוש שטח ולשלוט בו לאורך זמן. זאת כדי לאפשר למדינת ישראל להכריע את אויביה בפרק זמן קצר יחסית, ולהביא להישגים מדיניים קונקרטיים.

ובטווחים רחוקים יותר מטנף מיושן. כמו כן, בעזרת מערכות ההגנה החדישות שלו הוא יהיה פגיע פחות לאש האויב. מתוך הנחות אלו, אפשר להתאים את סד"כ הטנקים לקרב המודרני. אך אסור לצמצם כוחות מתוך הנחה שאין עוד איום ולא יהיה בהם צורך, בשעה שפוטנציאל האיום מסביבנו לא קטן. פסולה היא גם המחשבה שאפשר להסתמך על מודיעין ואש-מנגד כדי למנוע תמרון אויב נגדנו או כדי לתקוף אותו ולהכריעו. בוודאי שאין להסתמך על הסכמים כאלו ואחרים, כחליף לעוצמה צבאית, בהבטחת ביטחון המדינה.

לאור האמור לעיל, כי כל פיקוד צריך להגן בגזרתו בכוחות עצמו, ונוסף על כך, על צה"ל לקיים כוח הכרעה היכול להצטרף להתקפה בכל חזית (לפחות בשתי גזרות במקביל), להלן העקרונות הנדרשים לבניית האוגדות:

1. צוות הקרב הגדודי (צק"ג) - הצק"ג הוא גדוד בארגונו לקרב והוא לבנת הבסיס בעוצבות היסוד של הכוח המתמרון. יש לתקנן ולארגן כל גדוד כך שיהיה מסוגל לעמוד במשימות ההגנה וההתקפה המוטלות עליו. יש לייצר סטנדרט מספק ולוודא שכל הצק"גים הלוחמים עומדים בו, מצב שאינו מתקיים היום. יכולה להישמר דיפרנציאליות בין גדודים שונים בעלי ייעוד ומשימות שונים, אך לא יכול להיות מצב שבו צק"ג אינו כשיר לביצוע משימותיו.

2. צוות הקרב החטיבתי (צק"ח) - בהתארגנותה למשימה, החטיבה צריכה לכלול גדוד שריון אחד ועוד שלושה גדודי חי"ר, כוחות הנדסה (סד"כ ההנדסה הנדרש יפורט בסעיף נפרד בהמשך) ויחידת אש (ארטילריה לסוגיה). הבסיס לצק"ח איכותי צריך להיות גדוד שריון, גדוד חי"ר ממוכן ושני גדודי חי"ר גלגליים. ייתכן כי בהתאמה לגזרה ספציפית או לייעוד ספציפי נדרש כוח שונה, לדוגמה, ייתכן כי צק"ח פריצה התקפי יזדקק לשני גדודי שריון ושני גדודי חי"ר ממוכן. לחילופין, יכול להיות שבגזרה מסוימת שבה אי אפשר להניע חי"ר על גבי רכבים קרביים משוריינים (רק"ם) יהיה

החימושים עצמם השתנו. הצורך בחימושים מיוחדים התגבר מאוד, בעיקר בלחימה האורבאנית (שהיא אחוז ניכר מאוד מהמלחמות הנוכחיות). מצד אחד, נדרשים חימושים מדויקים להשמדת אויב בסביבה אזרחית, ומצד שני נדרשת עוצמת אש אגרסיבית מאוד להשמדת תשתיות בנויות במרחב עירוני.

בבואנו לבחון אילו אמצעים ממערך האש המוזכר לעיל נמצאים באופן אורגני אצל כוחות היבשה, נגלה כי רק המרגמות, התותחים ומעט רחפנים מטילים שייכים לאוגדות המתמרנות. כל שאר האמצעים, שייכים לחיל האוויר, ומוקצים לפיקודים ולאוגדות לצורך מבצע על ידי אגף המבצעים של המטכ"ל.

המרגמות והתותחים השייכים לאוגדות המתמרנות אינם מספקים את הנדרש מהם כמעט בכל מובן: ראשית, הכמויות שלהם נמוכות. לא לכל גדוד מתמרן יש מחלקה עם ארבעה קני מרגמה ולא לכל אוגדה קיים אגד ארטילרי (ברמת החטיבה אין יחידת אש בכלל); שנית, לאמצעים אלו אין יכולות אש עוצמתית דיה להשמדת עמדות ותשתיות אויב בשטח אורבאני; נוסף על כך, לאמצעים אלו אין יכולת לביצוע השמדה כירורגית ומדויקת, כאשר היא נדרשת.

אומנם לחיל האוויר יש את כל היכולות הללו, ואגף המבצעים מקצה אותם לכוחות המתמרנים, אך בשיטת ההקצאה לסיוע ישנן מורכבויות רבות: הקצאה שכזו איננה מובטחת מראש ומקשה מאוד על התכנון; ישנו חוסר גמישות בשיטה זו והיכולת להגיב לאירועים בלתי מתוכננים מורכבת יותר; מסייע ומסתייע שאינם מאותה היחידה חייבים לקיים תיאום ארוך יותר ומורכב יותר, המתאים פחות לשדה הקרב; מערכת האישורים לירי שדורשים אנשי חיל האוויר היא כפולה – גם הוראות חייליות וגם הנחיות הדרג המסתייע. הדבר גורר חיכוכים רבים ומיותרים בשדה הקרב; הסיוע לתמרן בשיטה זו תמיד יתמודד בתעדוף מול משימות מטכ"ליות ואחרות של חיל האוויר, והדבר כמובן לא פועל לטובתו.

לצה"ל חסרים היום לא מעט רכיבים כדי לעמוד ביעד זה. חסרים מאות טנקים, כמעט עשרה אגדי ארטילריה וכוחות הנדסה רבים. לכן יש להתחיל מייד תהליך מובנה של ארגון וזיווד מתאים של הכוחות. אפשר להגדיר דיפרנציאליות בין האוגדות לפי מאפיינים גזרתיים או לפי מיידיות האיום, אך דיפרנציאליות זו חייבת להיות קטנה יותר מזו הקיימת כיום בין האוגדות. לא כל האוגדות יהיו מצוידות באותם האמצעים, אך לכל אוגדה יהיו כלל האמצעים הדרושים לה למשימתה, ולוחמיה ומפקדיה יהיו מאומנים וכשירים בכל עת להפעיל את האמל"ח הקיים ברשותם, וישלטו בכל טכניקות הלחימה, הפיקוד והשליטה (פ"ש) הנדרשות מהם.

כוח התמרן היבשתי של מדינת ישראל, סובל מחוסר עצמאות ניכר בתחום האש המסייעת

ג. האש היבשתית

תמרן בהגדרתו הוא שילוב של תנועה ואש. כוחות לוחמים הנעים בשטח, מצמצמים מגע לעבר האויב, משמידים אותו וכובשים שטח, תוך סנכרון עם יחידות אש, המפעילות אש תקיפה וסיוע לתמיכה בתמרן. משימות האש יכולות להיות השמדה במרחבים שאליהם לא יתמרנו הכוחות; פגיעה באויב במרחבי התמרן טרם הגעת הכוחות אליהם או תוך כדי התמרן; "ריכוך" וריתוק יעדי האויב כשלב מקדים ומלווה לתמרן. אין תמרן ללא אש, לא בכדי הוגדרה הארטילריה בעבר "מלכת הקרב".

כוח התמרן היבשתי של מדינת ישראל, סובל מחוסר עצמאות ניכר בתחום האש המסייעת.

בשדה הקרב המודרני, האש התוקפת והמסייעת, אינה מגיעה אך ורק מהארטילריה אלא גם ממטוסי קרב, ממסוקי קרב, מכלי טיס מאוישים מרחוק (כטמ"מ), מרקטות ומטילים המשוגרים מפלטפורמות שונות, מחימושים משוטטים, מרחפנים מטילים וכמובן מתותחים וממרגמות. מעבר ליחידות ולכלים החדשים המרכיבים את מערך האש המודרני, גם

לסיכום נושא האש היבשתית, יודגש כי כדי לאפשר הצטיידות רחבה, חלקים נרחבים מאמצעים אלו יכולים להיות בעלות נמוכה יחסית, תוך ויתור על רמת דיוק ועל אפקטים מיוחדים, ובלבד שיאפשרו לתמרון אש עוצמתית ויעילה לשדה הקרב המודרני. הפיקודים והאוגדות זקוקים ליכולות אש אלו בזמינות מיידית. כפי שהוזכר לעיל, כל אוגדה צריכה לכלול חטיבת אש, במרכז אגד ארטילרי או יחידות אש אחרות המספקות את האש המותאמת והנדרשת לתמרון האוגדתי.

ד. הנדסה קרבית

אם בעבר הארטילריה הוגדרה כ"מלכת הקרב", ייתכן מאוד שבמלחמות האחרונות שניהל צה"ל מול אויביו, ההנדסה הקרבית היא שראויה לתואר המכובד. צוות קרב ללא כלי הצמ"ה הכבדים (ציוד מכני הנדסי) בחזיתו, חשוף לחבלת האויב ויכולת ההשמדה שלו נפגעת. קצב הריסת תשתיות אויב במרחב אורבאני או בתת-קרקע ללא כוחות פלסים וללא כוחות מיחידת יהל"ם, הוא נמוך עד לא קיים, וכמובן יכולת החקר של תשתיות האויב קיימת רק אצל כוחות ההנדסה. צה"ל השכיל בשנים האחרונות להכפיל, לשלש ולרבע את יחידת יהל"ם וטוב שכך, אך גדודי ההנדסה הקרבית הרגילים, הפלסים ומפעילי הצמ"ה, לא זכו לאותו היחס. המחסור בכלי צמ"ה קרביים בצה"ל הוא עצום ולחלק גדול מצוותי הקרב החטיבתיים לא מוקצה בכלל גדוד הנדסה, מכיוון שאין מספיק כאלו.

על צה"ל להוסיף יחידות הנדסה כך שבכל צוות קרב חטיבתי תהיה היכולת הנדרשת לביצוע תמרון, באופן הבא:

1. בכל אוגדה יהיו בין שלושה גדחה"נים (גדוד חיל הנדסה), הממוכנים באותה איכות כמו הרק"ם באוגדה.
2. בכל צק"ח שאין בתוכו גדחה"ן, תהיה פלוגת צמ"ה מוגדלת.

תת-קרקע – כיום, העיסוק בזרוע היבשה בתווך התת-קרקע, הוא באחריות חיל ההנדסה. רמת המוכנות

לשם המחשה, למפקד גדוד הרוצה להשמיד מבנה המאיים עליו בטווח 350 מ' מכוחותיו, ומפאת שיקולים מבצעיים מחליט לעשות זאת באמצעות גורמי אש ולא על ידי כוחות מתמרנים, אין אמצעי אורגני המסוגל לבצע את המשימה הזו. אם המטרה "דחופה" הוא יכול להזניק דרך מפקדת החטיבה מטוס קרב למטרת "הבזק". תקיפה זו תגיע, לכל המוקדם, חצי שעה לאחר ההזנקה. זאת בניגוד להפעלת מרגמות גדודיות, שם פחות מעשר דקות מרגע מתן פקודה מהמג"ד או אחד המ"פים, תבוצע הפעלת האש.

דוגמה נוספת, מח"ט שירצה להשמיד עמדות מבוטנות, מבנים שולטים ומרחבי הערכות בשכונה שאליה מתמרנת חטיבתו, ייאלץ לתכנן מטס של חיל האוויר טרם ההתקפה. אין ברשותו אמצעים ל"מכת אש" מקדימה מסוג זה בחטיבה או באוגדה. תכנון מטס זה צריך להגיע לחיל האוויר לפחות ארבע שעות טרם יציאתו, מספר המטרות שיייתקפו בפועל יתברר רק זמן קצר לפני התקיפה והיכולת לשנות מטרות מתוכננות כמעט אינה קיימת.

על כן, נדרש לבנות יכולת אש עצמאית, מגוונת ורובוסטית לכוחות המתמרנים. יכולת אש זו צריכה להיות לטווח הקצר והבינוני (עד סדר גודל של 20 ק"מ), בכל העוצמות, ברמת דיוק משתנה. יכולות אלו צריכות לכלול רקטות עתירות חומר נפץ (חנ"ם), יכולות כטמ"מ או רחפנות, מערך מסוקי קרב (מסק"רים) בסיוע ישיר ועוד.

כחלק ממערך האש היבשתי, יש לשקול הקמת "גדוד" מסוקי קרב לטובת כוחות התמרון. גדוד מסק"רים בשילוב עם רחפנים אוספים ותוקפים (תצפית ואש), יוכל להיות עוצמת אש ניכרת בגזרות מסוימות. את העלות של כוח מסוג זה יש לשקול כחלופה לכוח טנקים, לדוגמה במרחבי סיני, שם ייתכן כי ההצלחה שלו בבלימת כוח מתמרן של האויב, תהיה רבה יותר. כמובן, לכוח כזה יש מגבלות פעולה במזג-אוויר קשה, שלא קיימות לכוח מתמרן קרקעי, אך מצד שני יש לו יתרונות וייתכן שבשילוב כוחות הוא יהיה יעיל יותר, זול יותר וגמיש יותר.

הגדוד נותרו מחלקות התצפית, או בשמן החדש אוה"ד (איתור והשמדת אויב), אך גם הן לא הופעלו לרוב לתפקידן, בשל חוסר יעילות. ההסתמכות על המודיעין המטכ"לי הפכה למוחלטת גם בדרג הטקטי.

בשנים האחרונות נסגרו יחידות המודיעין-מטרות (יחמ"מ) של האוגדות המתמרנות, פלוגות הסיור של החטיבות הפכו להיות בעיקר פלוגות קומנדו, ופלוגות התצפית של החטיבות נותרו מאחור עם אמצעים לא רלוונטיים

עובדה זו מחלישה את יכולת התמרון והופכת אותו לתלוי בדרג המטכ"לי וב"פס רחב" של תקשורת כל העת. יש לשנות מצב זה. יש לבנות יכולות איסוף רלוונטיות לכוחות המתמרנים, ולהקים מסגרות רלוונטיות בדרגים השונים – כטמ"מים עם מתעדים וסנסורים שונים ברמת האוגדה ואולי גם החטיבה, רחפנים בעלי תצפית איכותית הנושאים גם סנסורים נוספים ברמת החטיבה והגדוד, מכ"מים ניידים לכוחות בשטח ויכולות סיגינט טקטי הפזורות בין הגדודים המתמרנים. כל זאת כמובן נוסף על חיזוק היכולות המסורתיות של משקפת ואמצעי ראיית לילה אופקיים אך איכותיים יותר מהקיים היום, וחוקרי שבויים אורגניים בכל גודל. אומנם חלק מהיכולות הללו כבר קיימות ומשרתות את הכוחות המתמרנים, אך נדרשת התקדמות רבה בתחום, תפוצה רחבה יותר ומיסוד תפיסת הפעלה רב-מדרגית.

כל יכולות התצפית הללו צריכות להיות בקישוריות גבוהה למערכות הפו"ש, כך שיהיה אפשר לעבד את הידיעות העולות מהשטח במהירות, ולהפכן לתמונת מצב אויב בהירה שתאפשר להכריע אותו וגם תייצר מטרות להשמדה על ידי גורמי האש בכוחות המתמרנים.

1. ניווד קרבי

מתוך שלל הנושאים הקשורים בסיוע הקרבי, חשוב להדגיש את נושא הניוד לכוחות שאינם ממוכנים.

של צה"ל לטיפול מסיבי באירוע רחב של תווך תת-קרקעי, איננו מספק. גורם זה היה אחד המעכבים הגדולים במלחמת חרבות ברזל. כפי שהלחימה האורבאנית הופיעה בתחילת האלף הנוכחי ורק הלכה וצברה תאוצה במהלך השנים, סביר להניח כי גם התווך התת-קרקעי "כאן כדי להישאר". לכן, יש למצוא פתרונות טובים ורחבים יותר להתמודדות איתו, אם בתוך חיל ההנדסה ואם מחוצה לו. בעיה זו היא בעיה טקטית, שהפכה לבעיה אסטרטגית, כך יש להתייחס אליה ויש לתת לה מענה מתאים.

ה. מודיעין השדה

לצה"ל יש יכולות מודיעין מעולות. למרות הפערים שהתגלו בשבעה באוקטובר 2023 (הנובעים רובם ככולם מפערי תפישה ומאופן הפעלה ולא מיכולות שאינן מספקות), חשוב להדגיש שבמהלך מלחמת חרבות ברזל, הן בעזה והן בלבנון (ואולי אפילו ביתר שאת בצפון), הוכיחה קהיליית המודיעין של מדינת ישראל יכולות מודיעין מופלאות, שכמוהן נראו מעטות בעולם כולו. אך אף שעוצמת המודיעין ב"תלאביב" (הדרג המטכ"לי) גבוהה במיוחד, יכולות מודיעין השדה של היחידות המתמרנות הלכו ונחלשו עם השנים, וחלק מהיחידות שאמורות לספק מודיעין זה, אף נסגרו.

כאשר אגף המודיעין או גופי המודיעין האחרים חוקרים מידע ומעבדים אותו הם משתמשים במקורות מסוימים ובסוכנויות איסוף מסוימות, שאינן קיימות בדרג הטקטי ולעיתים גם לא רלוונטיות לו. איסוף המודיעין בדרג הטקטי התבצע בעבר על ידי תצפית באמצעות משקפות ועל ידי חקירת שבויים ואזרחי אויב. הקרבות המודרניים של מדינת ישראל מתנהלים בשטחים שבהם לעיתים קרובות המשקפת אינה רלוונטית. השטח האורבאני, תת-הקרקע, השטח הסבוך, כל אלו הופכים את התצפית האופקית ליעילה הרבה פחות. מכיוון שכך, בשנים האחרונות נסגרו יחידות המודיעין-מטרות (יחמ"מ) של האוגדות המתמרנות, פלוגות הסיור של החטיבות הפכו להיות בעיקר פלוגות קומנדו, ופלוגות התצפית של החטיבות נותרו מאחור עם אמצעים לא רלוונטיים. ברמת

בתמרון במלחמה לעומק של קילומטרים או מעבר מגזרה אחת לאחרת, דורשים יכולת ניידות גבוהה. זהו אחד הפרמטרים ביכולתו של גוף צבאי לערוך תמרון איכותי. בצה"ל, עם נטישת רעיון התמרון, הופחתה גם היכולת לנייד את כוחות החי"ר (או את כל הכוחות שאינם ממוכנים). ביחידות הטנקים הניוד מובנה, כך גם בחטיבות החי"ר שיש להן נמרים או איתנים (נגמ"שי מרכבה מתקדמים מאוד, על גבי זחלים או גלגלים). אך יש רק מעט חטיבות חי"ר כאלו. רוב הכוחות, שבעבר היו מנוידים על גבי נגמ"ש M-113 (עד שהוחלט שלא להשתמש בו בפעילות מבצעית בגלל רמת המיגון הנמוכה שלו), נותרו ללא יכולת ניוד עצמאית. לאורך השנים הייתה בצה"ל יחידת ניוד אחת בלבד, לאחת האוגדות הקלות, שביכולתה להניע סד"כ הקטן מחטיבה בלילה אחד. לאחרונה, הוקמו כוחות נוספים מסוג זה, אך יכולותיהם צנועות מאלו של היחידה הראשונה. ועדיין, יחידות אלו הן בבחינת קומץ שאינו משיע את הארי.

תמרון במלחמה לעומק של קילומטרים או מעבר מגזרה אחת לאחרת, דורשים יכולת ניידות גבוהה. זהו אחד הפרמטרים ביכולתו של גוף צבאי לערוך תמרון איכותי. בצה"ל, עם נטישת רעיון התמרון, הופחתה גם היכולת לנייד את כוחות החי"ר (או את כל הכוחות שאינם ממוכנים). ביחידות הטנקים הניוד מובנה, כך גם בחטיבות החי"ר שיש להן נמרים או איתנים (נגמ"שי מרכבה מתקדמים מאוד, על גבי זחלים או גלגלים). אך יש רק מעט חטיבות חי"ר כאלו. רוב הכוחות, שבעבר היו מנוידים על גבי נגמ"ש M-113 (עד שהוחלט שלא להשתמש בו בפעילות מבצעית בגלל רמת המיגון הנמוכה שלו), נותרו ללא יכולת ניוד עצמאית. לאורך השנים הייתה בצה"ל יחידת ניוד אחת בלבד, לאחת האוגדות הקלות, שביכולתה להניע סד"כ הקטן מחטיבה בלילה אחד. לאחרונה, הוקמו כוחות נוספים מסוג זה, אך יכולותיהם צנועות מאלו של היחידה הראשונה. ועדיין, יחידות אלו הן בבחינת קומץ שאינו משיע את הארי.

יש לוודא, שבמקביל לבניית הכוחות הלוחמים של כל האוגדות הנדרשות להגנה ולהתקפה, בונים גם את היכולות הלוגיסטיות של הכוחות. הסיוע הקרבי הוא חלק בלתי נפרד מהתמרון, אך הוא הוזנח מאוד בשנים האחרונות. שילוב של אמצעים פשוטים בתפוצה רחבה כנדרש ואמצעים חדישים (כגון רחפנים גדולים וכלי רכב אוטונומיים) יהוו שילוב שייתן יכולות לרציפות התמרון.

ה. הרום הקרוב לקרקע (הרוק"ק)

תחום המעופפים, המשייטים, קבועי הכנף והרחפנים, הוא עולם ההולך ומתחדש ופותח אפשרויות חדשות ומרחיקות לכת, שבעבר לא היה אפשר לדמיין. אף שבעולם הכטמ"מים ישראל היא מהמדינות המובילות בעולם, יכולת זאת נמצאת כמעט אך ורק בחיל האוויר, וביחידות המתמרנות קיים פער גדול. בעבר, היה תכנון כי יהיה מזל"ט תצפית "דוהר שמיים" ברמת החטיבה, מזל"ט תצפית "רוכב שמיים" ברמת הגדוד ורחפן מתפוצץ "מעוז" ברמת הפלוגה והמחלקה. בפועל, "דוהר שמיים" ו"רוכב שמיים" קיימים בתפוצה שאינה גבוהה דיה, ועולם הרחפנים מפגר מאוד מאחור. צה"ל נכנס למלחמת חרבות ברזל ביכולת רחפנות נמוכה משל אויביו, דבר כמעט בלתי נתפס אם משווים את איכות היריבים ואת הבדלי התקציב ביניהם. תוך כדי המלחמה והודות להרבה מאוד אלתור ישראלי טיפוסי, הגיעו אמצעים שונים (רבים מהם אזרחיים ולא צבאיים), פותחו יכולות ואף נקבעו טכניקות הפעלה ותיאום.

מתוך הבנה שיכולת ניוד היא דרישה אלמנטרית לביצוע תמרון עמוק ורחב, על צה"ל להחזיר את יכולת הניוד הרחבה של כל הכוחות, גם אלו שאינם ממוכנים על גבי רק"ם מתקדם. רכבים קלים, משאיות ממוגנות, רק"ם קל או כל פתרון אחר, המתאים לתפיסת ההפעלה, צריך לבוא בחשבון, ובלבד שיכולת הניוד תהיה בכשירות גבוהה ובתפוצה רחבה ואמינה.

ז. הסיוע המנהלתי

תמרון עמוק ונרחב דורש יכולות לוגיסטיות גבוהות. יש שיאמרו שאיכות הלוגיסטיקה חשובה להצלחת התמרון אפילו יותר מאיכות הכוחות הלוחמים עצמם, וישנה מידה של צדק באמירה זו. ללא אספקת תחמושת שתגיע ללוחמים בקצה החץ המתמרן, הלחימה תיעצר בקווים קצרים מאוד, כך גם ללא דלק, מזון ומים. היכולת לתקן כלים שנפגעו או התקלקלו ולהכשירם, היא שמאפשרת את שימור תנופת ההתקפה. פינוי הפצועים, השליטה בצירים ותחלופת כוח האדם, כל אלו מורכבים וקריטיים

אחד הגורמים החשובים ביכולת להגביר את קצב המבצעים הוא להילחם ביום ובלילה ללא הפסקה (מובן שהיחידות הלוחמות צריכות מנוחה, אך המפקדות, הפועלות במשמרות, יכולות לעבוד ברצף, והיחידות הלוחמות יתחלפו ביניהן וכך יישמר רצף המבצעים). מעבר לקיצור משך הלחימה, קצב מבצעים גבוה מפעיל לחץ על האויב ומאיץ את תבוסתו.

אחד הגורמים החשובים ביכולת להגביר את קצב המבצעים הוא להילחם ביום ובלילה ללא הפסקה

נוסף על כל אלו, לחימת הלילה יכולה להיות היתרון היחסי של צה"ל על צבאות האויב. זאת מכיוון שלחימה מסוג זה דורשת רמת מקצועיות גבוהה ואמצעים טכנולוגיים שאין בנמצא לכל צבא.

יש בצה"ל יחידות שרמת הלחימה שלהן טובה מאוד גם בלילה. אך אין זה מאפיין של כלל הכוחות ובוודאי שלא של יחידות המילואים. יש לצאת לרכש נרחב של אמצעי ראיית לילה לכל היחידות המתמרנות מכלל החילות. החל באמצעי ראיית הלילה לנהגים ולמפעילים של כל סוגי הפלטפורמות, דרך אמצעי ראיית הלילה של הלוחמים והמפקדים והכוונות של כלל האמצעים היוריים, וכלה באמצעי תצפית משוכללים וארוכי טווח. יש לדרוש אימונים רבים בלחימת לילה, למרות הסיכון הכרוך בהם. כמו כן, יש לפתור אתגרים מערכתיים המקשים על לחימה בלילה, כגון התמודדות עם מטענים בחשכה.

ביטחון גבוה של מפקדים וחיילים ביכולת לחימת הלילה, הוא פקטור חשוב מאוד ביצירת רצף וקצב מבצעים גבוה, וכלי אסטרטגי לקיצור משך הלחימה תוך עמידה ביעדים והבסת האויב.

יא. אמצעי לחימה

כפי שצוין לעיל, צה"ל פועל כדי להצטייד באמל"ח (אמצעי לחימה) ובאמסל"ח (אמצעי סיוע ללחימה), מהטובים ומהמשוכללים בעולם. תכונה זו יצרה פער,

אפשר ללמוד ממלחמת רוסיה-אוקראינה את העוצמה הניתנת להפעלה באמצעות רחפנות מסיבית. על כוחות התמרון של צה"ל להיות חוד החנית העולמי בתחום זה. הדבר יכול להיות מכפיל כוח, המשנה מהותית את אופן הלחימה בתמרון היבשתי. יש למקד מאמצים בתחום, כפרויקט מרכזי בזרוע היבשה (בדומה לפרויקט המרכבה והנמר או לפרויקט הצי"ד). הפרויקט צריך לכלול תפיסת הפעלה ליחידות השונות ולדרגים השונים, פיתוח וכתובה של טכניקות שליטה והפעלה, הצטיידות ברחפנים מסוגים שונים, להקות רחפנים ומעופפים נוספים – כל אלו בעלי יכולות שונות (חוזי, מכ"ם, נפץ ועוד). הטכנולוגיות בתחום זה כבר קיימות והפוטנציאל הוא אדיר.

ט. רובוטיקה

תחום הרובוטיקה מתפתח מאוד בשנים האחרונות, ובמלחמת חרבות ברזל הוא קיבל תנופה רבה מאוד. השימוש ברובוטיקה היה בעיקר בכלים שנשלטו מרחוק וביצעו פעולות בחזית הלחימה ללא סיכון לכוחות הלוחמים.

לרובוטיקה בשדה הקרב יכולים להיות תפקידים רבים ומגוונים – סיור מקדים לכוח המתמרן, פתיחת צירים, הפעלת חבלה או אש מסוג אחר, לוגיסטיקה בצירים אחוריים ועוד.

זהו תחום בתולי וסביר להניח שיתפתח מאוד בעתיד הקרוב. שילוב של יכולות רובוטיקה עם יכולות AI, יוכל להביא יתרון גדול בשדה הקרב. אמצעים רובוטיים נוספים בכל צוות קרב חטיבתי, במגוון יכולות רחב ומגוון שימושים, יהיו מכפיל כוח חשוב ביותר.

י. לחימת הלילה

גודלה של מדינת ישראל ואוכלוסייתה, היותה מבודדת גאוגרפית בין מדינות עוינות, שעון החול הבינלאומי המופעל עליה מרגע תחילת הלחימה וכמובן צבא המילואים הגדול שצריך לחזור למשק – כל אלו מחייבים קצב גבוה בזמן מלחמה.

יב. אימוץ טכנולוגיות מהיר ובירוקרטיה בתהליך הרכש
 הניסיון לרכוש רק אמצעים "מושלמים" יוצר פער נוסף. הדבר משתלב עם מערכת בירוקרטית סבוכה של תהליך הרכש הצבאי, היות שכל תהליך הפיתוח והרכש בצה"ל עובר דרך משרד הביטחון (מפא"ת ומנה"ר). בפועל, תהליכים אלו מובילים לעיתים לחוסר גמישות משוועת עד כדי חוסר הצטיידות באמצעים חשובים הקיימים בשוק האזרחי.

נגענו למעלה בדוגמה מובהקת לכך מתחום הרחפנים, תחום שבו העולם האזרחי מתקדם בהרבה מצה"ל, אך צה"ל לא השכיל לאמץ אותו ליכולותיו. זוהי רק דוגמה אחת מיני רבות. יש צבאות בעולם, שבהם חלק מתקציב ההצטיידות גמיש לחלוטין ליחידות הקצה. גם אם מודל זה בעייתי ולא נכון להגיע עד אליו, בוודאי שעל צה"ל לשפר מאוד את גמישותו באימוץ טכנולוגיות מהיר בהרבה.

בעידן שבו הטכנולוגיות באזרחות משתנות בקצב מסחרר, יכולת אימוץ מהיר של טכנולוגיות אזרחיות, יכולה להיות אחד היתרונות היחסיים הגדולים שלנו על אויבינו. במהותנו הישראלית, אנו יזמים בעלי יכולת אלתור ואזרחינו הם מוכווני טכנולוגיה. אסור שהבירוקרטיה תפגע בעוצמה זו שלנו. אם נשכיל לפתח אפשרות לקלוט טכנולוגיות מתקדמות וחדשות מהעולם האזרחי לתוך הצבא, נוכל להוזיל עלויות וגם להקדים את אויבינו בתחרות על הידע ועל הקדמה.

יג. צבא המילואים

דוד בן גוריון (במסמך 18 הנקודות המפורסם) הסביר את מהות צבא המילואים במדינת ישראל: "אנו לא יכולים להחזיק צבא סדיר כערבים, גם מטעמים תקציביים וגם מטעמים משקיים. הכוח המלחמתי שלנו נשען מפני זה בעיקר על מילואים, והכשרת המילואים לעמוד במבחן – זוהי דאגתנו העיקרית".

אף שהצהרתית אסטרטגיה זו לא השתנתה, בפועל, המצב בשטח השתנה מאוד. אם בעבר התוכניות של צה"ל הותאמו לעיקרון "הסדיר יבלום והמילואים

היות שהאמצעים יקרים מאוד והעלות אינה מאפשרת לצייד בהם כוחות בתפוצה רחבה. על כן יש לטייב את המדיניות בתחום ההצטיידות. הגדלת "מסת השריר" של צה"ל באוגדות כשירות נוספות, תדרוש רכש של אמצעים פשוטים יותר, הנותנים מענה מבצעי נדרש, גם אם הוא אינו מיטבי, אלא מספק בלבד. אין הכוונה לומר כי על צה"ל לאבד את איכותו ואת יתרונו הטכנולוגי, אלא שלצד יכולות "בוטיק" שיהיו ליחידות ספציפיות על פי הדרישה המבצעית מהן, יהיו יחידות אחרות מאורגנות ומצוידות כנדרש באמצעים זולים יותר, אך מספקים למשימותיהם.

היכולת לבצע משימות באמצעים אחרים, קשורה קשר הדוק גם לתפיסת ההפעלה וגם למצב מנטלי של הלוחמים, של המפקדים ושל מקבלי ההחלטות. לדוגמה, שימוש בפצצות מדויקות בלבד הוא יעיל ומונע נזק אגבי גבוה, אך גם יקר מאוד. הצטיידות במספר גבוה יותר של פצצות שאינן מדויקות, זול בהרבה, אך דורש תפיסת הפעלה שונה. דוגמה נוספת, מיגון (כמעט) אבסולוטי של הרק"ם הוא חיובי מאוד, אך אינו אפשרי לכל סוגי הרק"ם. הפעלת כוחות שאינם ממוגנים בצורה מלאה דורשת תכנון מבצעי מתאים ומוכנות לספוג אבדות. יתרה מכך, ייתכן כי בגזרות מסוימות, בגלל אופי הקרקע והאויב, יהיה נכון יותר מבצעית להשתמש בכלי שאיננו טנק המרכבה, בעל יכולת ניידות גבוהה יותר ועוצמת אש מספקת, גם אם רמת המיגון שלו נמוכה יותר.

כדי להגדיל את "מסת השריר" של צה"ל, לא יהיה מנוס מן ההחלטה להצטייד ברמות שונות של ציוד, על פי המשאבים הנתונים לצה"ל ובהתאם לתפיסת הפעלה מותאמת.

חשובה לא פחות העובדה, כי אחזקה של ציוד יקר, יקרה מאוד גם היא. לכן פעמים רבות נוצר מצב שבו מצטיידים באמצעים יקרים מאוד אך לא מתאמנים עליהם, כי האימון והאחזקה יקרים מדי. מבצעית ומקצועית מצב זה לא טוב ולא נכון. עדיף נשק "טוב דיו" אך לא מצוין, עם מיומנות תפעול גבוהה, מנשק מצוין עם מיומנות תפעול נמוכה.

נמוכה יותר, יש את כל האמצעים והציוד הנדרש למשימותיהן. בהמשך תפורט הגישה המומלצת ליחס בין הצטיידות באמצעים פשוטים במסה גדולה לבין טכנולוגיות מתקדמות ויקרות אך בתפוצת "בוטיק", אך לשם המחשה ניקח כדוגמה את תחום הארטילריה. ייתכן שלא כל היחידות יכולות להיות מצוידות באותו סוג תותח ובוודאי לא כולם יכולים להיות מצוידים בכלים מתקדמים יותר ממערך האש, אך לכל יחידה צריכה להיות יכולת אורגנית של אש מסייעת.

4. אימונים – כדי לשמר את כשירות יחידות המילואים לביצוע משימותיהן במלחמה, יש לאמן טוב יותר מכפי שזה נעשה היום. יש להגדיר שמירת כשירות אמיתית (ולא באופן ההתנהלות הלקויה בתחום זה בזרוע היבשה, בניגוד לחיל האוויר), הן לפרט (חייל המילואים) והן למסגרות (הפלוגה, הגדוד, החטיבה וכו'). שמירת כשירות זאת צריכה להיות קשיחה ולא ניתנת לשינוי. יש להתאים את חוק המילואים לכמות ימי האימונים והבט"ש הנדרשים לשמירה על כשירות ועל לכידות המסגרת, ויש לעגן בחוק שמירת כשירות זאת, כדי שלא יהיה אפשר להסיט ממנה תקציבים (דבר מקובל מאוד בניהול התקציבים והגרפים השנתיים בצה"ל).

5. סדיר בונה ומזין מילואים – במסמך המוזכר לעיל של דוד בן-גוריון, הוא מציין כי תפקידו המרכזי של הצבא הסדיר הוא להכשיר את צבא המילואים. ייתכן שהדברים השתנו מעט במרוצת השנים, לצבא הסדיר תפקידים רחבים יותר וגם אחוזו היחסי בכוחות הלוחמים גבוה יותר, אך עדיין צריך לזכור שהכשרת צבא המילואים היא אחד התפקידים החשובים ביותר של הצבא הסדיר. לשם כך יש להשתדל להקפיד, ככל האפשר, כי החיילים מוכשרים בסדיר על אותו האמל"ח שבו יילחמו במילואים. לדוגמה, כיום חיילי השריון מוכשרים על טנק מרכבה סימן 4, בעוד לרוב חטיבות השריון במילואים אין טנקים מסוג זה. יש לוודא כי האימונים ובניית

יכריעו, גישה שביטאה את הרעיון שצבא ההכרעה של מדינת ישראל הוא צבא המילואים, הרי שבשנים האחרונות, התוכניות נכתבו בהנחה שהסדיר יבלום, יחלף על ידי כוחות המילואים במשימת ההגנה, ולאחר ההחלפה יצא הסדיר להתקפה. גישה זו נבעה מכמה גורמים – חוסר רצון לסכן בחזית הלחימה את חיילי המילואים בעלי המשפחות; עלויות גבוהות של אמל"ח וטכנולוגיות חדשות שלא מאפשרות לצייד את כל צבא היבשה ולכן הופנו בעיקר לצבא הסדיר ויצרו דיפרנציאליות גבוהה מאוד בין היחידות הסדירות ליחידות המילואים; חוק המילואים, שהקשה מאוד על היכולת לאמן כראוי את יחידות המילואים ולשמור על כשירותן; ואולי בעיקר, המחשבה כי לא יהיו עוד "מלחמות גדולות" ייתרה את הצורך התודעתי בצבא המילואים. מפני שבעולם של פשיטות ומבצעים מצומצמים, כוחות הסדיר יכולים להשלים את המלאכה לבדם.

כדי לבנות את מספר האוגדות הנדרש, כדי להגן בפני תרחיש "הכול" ואף לתקוף בכמה חזיתות במקביל, וכדי להביס את האויב ולהכריעו – על צה"ל לשקם את עולם המילואים. העקרונות המנחים בבניית יחידות המילואים צריכים להיות:

1. תפיסתית – צבא המילואים הוא צבא להתקפה ולהגנה, בכל החזיתות, בקו הראשון ובקווים האחוריים. הוא חלק הארי ביכולת ההכרעה של כוחות התמרון היבשתיים.
2. סד"כ – כדי להגדיל את מספר האוגדות ולמלא אותן בכל היכולות הנדרשות, יש לשפר את יחידות המילואים הקיימות ואף לבנות יחידות מילואים חדשות.
3. אמצעים – יש למתן את הדיפרנציאליות בין האמצעים והציוד הקיימים ביחידות הסדירות, לאמצעים ולציוד הנמצאים ביחידות המילואים. לעולם תהיה הבדלה ולא כל היחידות יציודו בצורה דומה, אך יש לוודא שגם ליחידות המצוידות ברמה

6 תרחיש שבו מדינת ישראל מותקפת על ידי קואליציה רחבה של אויבים בכל הגזרות.

וההתאמה ישפרו את המצב כך שמצד אחד איכות כוח האדם ומשך ההתמקצעות של הכוחות הלוחמים יהיו גבוהים יותר ומצד שני יימנע בזבוז משאבים על כוח אדם שאינו ממוצה.

2. משך השירות – בתפקידי לוחמה ובתפקידי חשבים אחרים, משך השירות לא ירד מ-36 חודשים. הדבר נדרש לשלושה צרכים: א. הגעה לרמת כשירות ומקצועיות גבוהה. ב. מניעת חוסר יעילות בכך שלוחמים שזה עתה הגיעו לרמה המקצועית ולניסיון המבצעי הנדרש מהם, משתחררים כעבור חודשים בודדים. ג. הגדלת הסד"כ הלוחם הסדיר.

3. הגדלת סד"כ המילואים – כדי להקים את האוגדות החדשות צה"ל יצטרך לצמצם את כמות הפטורים, שהוא חילק לחיילים בשנים האחרונות. ההערכה היא כי מדובר בעשרות אלפי חיילים (או למעלה מכך), שהוצאו משירות המילואים מסיבות כאלו ואחרות, אך יכולים עדיין לשרת.

4. הארכת משך שירות המילואים – גיל הפטור משירות המילואים, שירד עם השנים, צריך לחזור לגיל 46 (25 שנות מילואים). מעבר לתקופת השירות הזו, שתהיה ביחידות הלוחמות, בתפקידי לוחמה, מפקדה או מעטפת, תהיה תקופה של שירות נוסף (כ-10 שנים) בכיתות כוננות וביחידות פיקוד העורף. בסיום תקופה זו, יעברו משרתי המילואים למאגר ה"לא-משובצים".

5. העשרת רכיב הקבע ביחידות הלוחמות – בצבאות מקצועיים ברחבי העולם, שדרת הנגדים לוחמים, שאינם קצינים, היא אחד מהרכיבים המרכזיים ביותר בכשירותו של הצבא. לדוגמה, בצבא ארה"ב, ה-Non-Commissioned Officers (NCOs) הם עמוד השדרה של הצבא, והם ממלאים תפקיד מכריע בשמירה על הכשירות המבצעית והמקצועית של היחידות. ברמת המחלקה, הם משמשים מפקדי כיתות וסמלי מחלקה; ברמת הפלוגה, הם מכהנים כסמלי פלוגה (First Sergeants); וברמת הגדוד, התפקיד הבכיר הוא של Command Sergeant Major, המסייע ישירות למפקד הגדוד. נגדים אלו אחראים

הכוחות הלוחמים הוא בראי של שירות ארוך טווח ביחידות המילואים, ולא רק בהתאם לצורך המייד של הצבא הסדיר.

כמענה משלים למהלך זה יש ליצור תערוף לאומי למשרתי המילואים. במציאות שבה יידרשו משרתי המילואים להשקעה מרובה יותר, נדרש שיהיה במדינה חוק לתערוף ניכר של המשרתים הללו. תערוף זה יבוא לא רק כהוקרה על השקעה, אלא כמענה אמיתי לפערים הנוצרים אצל המילואימניקים בשל השירות. אם משרת המילואים נדרש להשקיע זמן ניכר בשירות הצבאי ולכן מתקשה במציאת עבודה, אזי המדינה תעניק לו עדיפות למשרות בשירות המדינה. אם יכולת ההכנסה של המילואימניק נפגעת בזמן שירותו, אזי המדינה תעניק לו הנחה בקניית קרקעות וכו'. מענה שלם מסוג זה, יאפשר לגייס את אנשי המילואים לחודש ואפילו לחודשיים בכל שנה, תוך חשש מופחת לפגיעה בחייהם האזרחיים.

יד. הגדלת הסד"כ הלוחם ושיפור איכותו

היכולת להגדיל את כמות האוגדות הלוחמות, קשורה בראש ובראשונה ביכולת להגדיל את מספר החיילים, לוחמים ושאינם לוחמים, בסדיר ובמילואים. כמו כן, היותו של צה"ל "צבע העם" המבוסס על גיוס חובה, נושא יתרונות רבים אך גם אתגרים שיש להתמודד עימם. אחד האתגרים המרכזיים שמציב מודל גיוס החובה, הוא חוסר מקצועיות בתפקידים שממלאים חיילי חובה לפרק זמן קצר בלבד.

היותו של צה"ל "צבע העם" המבוסס על גיוס חובה, נושא יתרונות רבים אך גם אתגרים שיש להתמודד עימם

קצרה היריעה מלהרחיב ולהעמיק במסמך זה בנושאים אלו, אך להלן עקרונות מספר:

1. מודל הגיוס – יש לפתח מודל מדורג מותאם, שבו כולם משרתים אך לפרקי זמן משתנים, ומקבלים תגמול שונה לפי אופי השירות ומשכו. הדירוג

על הרעיון כדי להקל על מערך המילואים וכדי למקד את היחידות המתמרנות?

אולי אפשר להתאים רעיון זה למציאות הנוכחית ולגייס מקסימום חיילים מהפוטנציאל להכשרתם כרובאים בסיסיים (ללא דרישות פרופיל גבוהות), שירות ראשוני במשימות בט"ש ולאחר מכן הקצאת חיילים למערכים השונים, אולי אפילו חוץ צה"ליים (כגון כב"א, זק"א, שירות לאומי וכו'). רעיון מסוג זה ישרת מטרות מספר: הכשרה רחבה יותר של רובאים, שיוכלו להשתלב גם בכיתות כוננות ובהגנה אזורית ביישוביהם במהלך החיים האזרחיים; הקלה על נטל הבט"ש הן מהיחידות הסדירות, שיעסקו יותר באימונים לתמרון מלחמתי, והן מיחידות המילואים; יכולת לדרג את משך השירות ולתגמל באופן שונה על פי המערכים השונים; הקצאת כוח האדם נכונה יותר ויעילה יותר. כמובן, זהו רעיון בוסרי הדורש עיבוד, אך מדגים פוטנציאל של אופנים אחרים המשלבים בין הצורך בצבא העם, לבין הצורך להתייעל ולהתמקצע.

יתרונות המדיניות המוצעת

המדיניות המוצעת, דורשת ממדינת ישראל לכונן מחדש את כוח ההכרעה שלה. הכרעה שיכולה לבוא רק מקיומו של כוח היכול להבטיח הגנה קרקעית בכל הגזרות, ובמקביל, מספיקות התקפית לתמרון לתוך שטח האויב לצורך כיבוש שטח והשמדת האויב ותשתיותיו בכמה גזרות. קיומו של כוח זה יבטיח שגם אם נופתע על ידי אויבינו (וזו צריכה להיות הנחת העבודה בתפיסת הביטחון הלאומי), לא נוכרע. יתרה מכך, אחרי ההפתעה, נדע "להפוך את הקערה" ולנצל את המלחמה להבסת האויב בזמן סביר, ולשפר את מצבנו הביטחוני.

כל מדיניות, הגורסת כי אפשר לוותר על עוצמתו של הכוח ולהסתמך על יכולות מעולות של מודיעין ואש-מנגד, מסכן את ישראל בתרחישים ובאופנים האלה:

1. מתקפת פתע, שבה האויב יצליח להערים על המודיעין הישראלי, ויצליח גם לשבש את יכולת

להובלת קבוצות קטנות, העברת הכשרות טקטיות והכשרות מקצועיות בתחום הנשקים, שימוש בציוד מתקדם ותרגול תרחישים מבצעיים. ה-NCOs מטפחים עבודת צוות ומורל, תוך שמירה על משמעת וסדר, ודואגים למוכנות הפיזית והמנטלית של החיילים לשטח ולפעילות מבצעית. בצה"ל לא קיימת תרבות של נגדים-לוחמים ואין כלל תקני קבע ללוחמים שאינם קצינים (למעט יחידות מיוחדות). עובדה זו מחלישה מאוד את העוצמה המקצועית של היחידות הלוחמות. שיפור רכיב קבע זה, גם ללא הפיכת כל צבא התמרון לצבא קבע, ישפר להפליא את רמת המקצועיות ויכולות התמרון. לוחמים אלו שישתלבו גם במערך המילואים, יסייעו מאוד בשמירה על כשירותו ובהבאתו לרמת מוכנות גבוהה לביצוע משימות מערך המילואים בלחימה.

6. העשרת הרכיב האזרחי – יש תפקידים רבים, בעיקר תפקידים של תומכי לחימה או במפקדות, שעדיף שיבצעו אזרחים ולא חיילים מגויסים. היתרון הגדול באזרוח תפקידים נובע מהיכולת לשמר ידע, היות ואזרח מבצע את עבודתו ותפקידו לאורך שנים, בעוד חייל, הן בסדיר והן בקבע, מחליף תפקיד אחת לשנתיים. מפקדות ומנהלות, שיאוישו באזרחים, יוכלו לנהל פרויקטים לטווח זמן ארוך יותר, ינהלו ידע וישמרו אותו בצורה טובה יותר, וישפרו את איכות הצבא ומקצועיותו. מעבר לכך, העברת תפקידים צבאיים לאזרחים, יפנה קצינים וחיילים לתפקידי שדה.

מעבר לכל אלו, אפשר לחשוב באופן רחב יותר ולבחון לעומק רעיונות "מחוץ לקופסה", שישנו מהותית את מודל השירות. לדוגמה, בן-גוריון הציע שמשמר הגבול, שהוקם בשנת 1953 כחלק ממשטרת ישראל, ישמש כוח ביטחוני מרכזי להגנת הגבולות, במיוחד באזורים אזרחיים, כדי להקל על צה"ל ולהשאיר אותו ממוקד במשימות צבאיות רחבות יותר. הרעיון היה שמשמר הגבול יתפקד ככוח שמטפל באיומים ביטחוניים קרובים לגבולות המדינה ובבעיות ביטחוניות שוטפות, כגון הסתננויות, הברחות ופשיטות מקומיות. האם כדאי לחשוב שוב

לפלוש לתוכה, גם אם ינסה לעשות זאת בכמה זירות במקביל. אך חשוב מכך, בניית אוגדות מתמרנות, במספר המתאים ועל פי עקרונות האיכות שנקבעו לעיל, יאפשר למדינת ישראל להעתיק את הלחימה לתוך מדינת האויב בכמה חזיתות במקביל, תוך מתן אפשרות לחיל האוויר להמשיך לטפל באיומים אוויריים ובמדינות מעגל שלישי. פעולה זו, תוך יישום תפיסת הפעלה נכונה ותורת לחימה מתאימה, יביאו הישג צבאי ניכר בזמן סביר, ויאפשרו לדרג המדיני להגיע להסדר מתוך עוצמה.

ללא תמרון עמוק, כיבוש קרקעי ושליטה מבצעית בשטח האויב, האויב אינו מובס ואינו מוכן לוותר על תוקפנותו כלפי מדינת ישראל

האתגרים במדיניות המוצעת

אין מדיניות מושלמת, או כזו שאינה מעמידה קשיים בפני המבקשים לבצעה. גם המדיניות המוצעת כאן, שעיקרה הערכה שונה של מציאות האיומים שלקראתם צריכה להתכונן מדינת ישראל, ואופן בניין הכוח הצבאי, בדגש על הכוח המתמרן הקרקעי, כדי שיוכל לספק את ההכרעה הנדרשת ממנו, היא מדיניות הטומנת בחובה אתגרים בפני מקבלי ההחלטות והמבצעים שלה:

- א. הנקודה הראשונה שיש לציין היא שכמעט אין משמעות לאופן בניין הכוח, אם תפיסת הפעלת הכוח של קברניטי המדינה והצבא לא תהיה מותאמת. עיקרה של תפיסת ההפעלה עומדת על יסוד מרכזי ההכרעה – הכרעת כל איום המתהווה באזור כלפי מדינת ישראל טרם התעצמותו, והכרעה כאשר נכפית עלינו מלחמה, תוך כיבוש שטח והשמדת כל האויב הנמצא בו. ללא גישה תוקפנית ואגרסיבית זו, גם בניין כוח הכרעתי לא ישנה את הניצחון במלחמה.
- ב. מעבר לכך, קברניטי המדינה יצטרכו להוביל לשינוי סדר עדיפויות לאומי, תוך הפגנת מנהיגות, נחישות ואחריות. תקציב הביטחון שירד בשנים

חיל האוויר לבלום אותו, תסכן את מדינת ישראל באובדן שטח ובהרג רב של אזרחים, כפי שקרה בשבעה באוקטובר 2023.

2. גם במצב שבו לא נופתע בסיסית, אך האויב יתקוף בכמה חזיתות במקביל, ההסתמכות על חיל האוויר והאש-מנגד שיבלמו את ההתקפות, היא הנחה מסוכנת מאוד, היכולה להשתבש בקלות.
3. המשק האזרחי, הדורש מעצם גודלו ומבנהו חזרה מהירה של חיילי המילואים לחיים האזרחיים, זקוק להכרעה מהירה בשדה הקרב. חילופי אש-מנגד (על ידי חיל האוויר או מערכי אש אחרים) הם קלאסיקה של מלחמת התשה, שאינה מביאה לגמר לחימה מהיר. גם תמרון חלש, ללא עוצמה ורובוסטיות, אינו יכול לסיים מלחמה רב-זירתית בזמן סביר. חוסר בנייה של צבא מתמרן גדול וכשיר, מסכנת את המשק האזרחי ביציאה למלחמה.

4. הדבר החשוב מכול, ללא תמרון עמוק, כיבוש קרקעי ושליטה מבצעית בשטח האויב, האויב אינו מובס ואינו מוכן לוותר על תוקפנותו כלפי מדינת ישראל. לחימה שאינה מסתיימת בכיבוש שטח האויב, אינה מביאה הישג צבאי שהדרג המדיני יוכל להשתמש בו. יתרה מכך, מול חלק לא קטן מהאויבים הסובבים אותנו, אין סיכוי להסדר מדיני, ולכן רק תוצאה צבאית של לחימה תגדיר את המציאות המדינית שאחריה. מכיוון שכך, סיום לחימה ללא כיבוש שטח, מותירה את מדינת ישראל ללא הישג בתום המאבק. קרב התשה של אש מנגד, יכול אומנם לפגוע קשות באויב ובתשתיותיו, אך תוצאתו תהיה סיום סבב והמתנה לסבב הבא, ללא שיפור אמיתי במצבה של המדינה.

יש בידי המדיניות המוצעת לתת מענה לאתגרים אלו. צבא יבשתי חזק יותר, גדול יותר ומאומן יותר, יוכל לבלום התקפת פתע ביעילות, גם בהיעדר מודיעין התרעתי ובסיוע חלקי של חיל האוויר. אם תיושם מדיניות זו, כוחות יבשתיים גדולים יותר יגנו על הגבולות הקרקעיים של המדינה, וימנעו מאויב

המשאבים בתוך הצבא. חלוקה חדשה שתאפשר לכוחות המתמרנים לצמוח במהירות רבה יותר ממערכים אחרים. השינוי הארגוני ידרוש גם הוצאת חלק ממרכזי הכוח (כגון עוצמת האש) המרוכזים כיום כולם בחיל האוויר, למקומות אחרים. שינוי התרבות הארגונית יצטרך להיות גם בצבא היבשה, שהתרגל בשנים האחרונות לחשוב "מצוינות בוטיקית" ולא מערכת "טובה דיה" אך גדולה. הדבר קשור כמובן גם להפעלת הכוח וגם לבניינו.

1. צריך לשים לב שהשינויים הללו נעשים באחריות ובעדינות, כדי לא לאבד יתרונות יחסיים שהיו לנו עד היום. המודיעין המעולה, הזרוע האסטרטגית של חיל האוויר ועוד, כל אלו יתרונות יחסיים של מדינת ישראל על אויביה, ואל לנו להחלישם בשום פנים ואופן. אסור שהיכולת להגדיל ולחזק את התמרון תפגע במערכים מצוינים אחרים.
2. החזקת סד"כ גדול יותר דורשת גם עלויות אחזקה גבוהות יותר ותקציב רב-שנתי הכולל עלויות אחזקה והחלפה של חלק מהאמצעים.

אחרית דבר

מדינת ישראל ניצבת בפני מציאות ביטחונית מורכבת, שבה אויביה אינם נחים לרגע, אלא מפתחים יכולות ומחפשים הזדמנויות לפגוע בריבונותה ובאזרחיה. בעשורים האחרונים צה"ל צמצם את כוח התמרון היבשתי, מתוך אמונה כי די באש-מנגד ובמודיעין מתקדם כדי לנטרל איומים. גישה זו הובילה להישענות מוגזמת על הרתעה ועל לחימה מרחוק, אך המציאות הוכיחה כי ללא תמרון קרקעי ניכר, אי אפשר להכריע את האויב ולספק ביטחון אמיתי למדינת ישראל. כדי להבטיח את חוסנה הלאומי, יש לחולל שינוי מהותי בבניין הכוח ולחזק מחדש את יכולת ההכרעה – כוח מתמרן יבשתי, חזק ועוצמתי.

על ישראל לאמץ גישה התקפית ולהקים כוח צבאי יוזם, המסוגל להשמיד איומים כבר בהתהוותם, ובכך להימנע מהצורך להחזיק כוננות מתמשכת מול איומים בשלים. צבא חזק, יוזם והתקפי, לא רק

האחרונות לכ-4.5% מהתמ"ג, יצטרך לעלות כדי לספק את צורכי הביטחון של המדינה. הוא אינו צריך לעלות ל-40% מהתמ"ג כפי שהיה אחרי מלחמת יום כיפור, עלייה שהביאה ל"עשור האבוד" כפי שמכנים אותו הכלכלנים, אך גם ועדת נגל שבחנה את הנושא, הציעה להעלות את התקציב לפחות ל-6.5% מהתמ"ג. ייתכן שהעלייה צריכה להיות גבוהה קצת יותר, אך בכל מקרה נראה שיש לתחם אותה בזמן של תר"ש ספציפי, כדי לא לפגוע בדירוג האשראי של מדינת ישראל. בכל מקרה, עלייה כזו תקטין את הוצאות המדינה בצרכים ציבוריים אחרים, ועל המנהיגים לדעת כיצד לתווך זאת לציבור ולרתום אותו לכך.

3. עוד בעניין רתימת הציבור, יהיה על המדינה לחזור ולהטמיע בתובנת החיים של כל אזרחי המדינה, שאנו מדינה במאבק שלצערנו לא פסק מעולם ואיננו יודעים מתי יחדל. לכן, על כולנו לחיות בתודעה של "אומה מגויסת", הדורשת מאיתנו, מעבר להשקעה ניכרת מתקציב המדינה, גם השקעה של כל אזרח במדינה, בכמות ימי המילואים שיעשה בכל שנה, ואף במשך השנים שיהיה בשירות מילואים פעיל.

על כולנו לחיות בתודעה של "אומה מגויסת", הדורשת מאיתנו, מעבר להשקעה ניכרת מתקציב המדינה, גם השקעה של כל אזרח במדינה

4. מדיניות זו מציבה אתגרים גם לצה"ל. גם אם יועברו כל התקציבים הנדרשים, ותפיסת ההפעלה תותאם כך שתהיה הכרעיתית ויוזמת, עדיין יהיה לא פשוט ליישם את המדיניות, בראש ובראשונה מכיוון שלהקים את המסגרות החדשות בתוך צה"ל ייקח זמן. איוש כוח האדם הנדרש, בסדר ובמילואים, וביצוע הרכש הנדרש, אינם פשוטים כלל וכלל. קל יותר להקים טייסת חדשה ולרכוש מטוסים, מלהקים אוגדה חדשה על שלל מרכיביה.
5. נוסף על אלו, יצטרך צה"ל לשנות תרבות ארגונית בתוכו, כך שיתאפשר שינוי ביחסי חלוקת

האנושות תמיד. לשם כך, לא די בצבא חזק – יש צורך בתרבות של יוזמה, נכונות לנטילת סיכונים ופיקוד התקפי, הן בשדה הקרב והן בזירה המדינית. חיילי צה"ל ומפקדיו, וגם נבחרי העם, חייבים להפנים כי האחריות לביטחון ישראל אינה מסתכמת בניהול מלחמות מגננה, אלא ביצירת תנאים שבמסגרתם האויב אינו מעז לתקוף, וכאשר יתקוף – הוא יובס בחדות, במהירות ובקטלניות.

ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה להיגרר למלחמות התשה ממושכות. עליה ליזום, להכריע, ולבנות כוח שימנע מאויביה את היכולת והרצון לתקוף אותה. זהו צו השעה, וזו המחויבות של כל דור מחדש למען עתיד העם והמדינה.

מרתיע את אויביו, אלא גם מעניק למנהיגות המדינית חופש פעולה נרחב, מתוך הבנה שהאויב יהסס לפני שיחליט לצאת למלחמה. תוכניות מבצעיות הכרעיות חייבות להנחות את תהליך בניין הכוח ולספק לו כיוון ברור, כך שהוא יתאים לצרכיה האסטרטגיים של מדינת ישראל.

אולם, מעבר לשאלות כוח אדם, ציוד ותמרון, בתורף העניין, החשוב מכול – הרוח. ישראל היא אומה במאבק, והמאבק על קיומה טרם הסתיים. תפקידה של הציונות בהיסטוריה האנושית אינו רק להקים מדינה יהודית, אלא להבטיח שהיא תהיה חזקה, עוצמתית ומסוגלת להגן על עצמה לדורי דורות, למען יוכל עם ישראל להשמיע את דברו במרחבי

נספח: התייחסות לדו"ח ועדת נגל

שיעיות, כוחות אסלאמיים רדיקליים ממזרח לירדן ומסוריה. התבססות על כוונות האויב ולא על יכולותיו יוצרת עיוורון אסטרטגי שעלול להוביל להפתעה ביטחונית בדומה למחדלים היסטוריים.

2. **בניין הכוח היבשתי** – הוועדה ממליצה לדחות את חיזוק צבא היבשה למחצית השנייה של התוכנית הרב-שנתית, ואילו אנו סבורים כי יש להתחיל בכך מיד. להקים חטיבת שריון או אוגדה אינו תהליך של שנה-שנתיים, אלא של שנים רבות. המתנה עשויה לעלות לישראל בחוסר מוכנות קריטי בעימות הבא.

3. **כשירות כוחות היבשה** – הוועדה טוענת שבמלחמת חרבות ברזל בוצע "תמרון עמוק ומוצלח", אך בפועל לא היה זה תמרון של ממש, אלא מהלך מוגבל. גם כיום, צה"ל לא מחזיק בכוח תמרון רחב דיו שיכול לפעול בעומק ולהכריע אויבים בכמה חזיתות בו־זמנית.

4. **תלות בחילות אחרים** – המלצות הוועדה מתמקדות בקישוריות של כוחות היבשה עם חיל האוויר וגורמי מודיעין, אך בפועל, בשדה הקרב, תלות כזו אינה ישימה תמיד. יש צורך בכוחות יבשה בעלי

דו"ח ועדת נגל מציג גישה אופטימית ביחס למציאות הביטחונית של ישראל. הוועדה מזהה שתי גישות אפשריות: גישה "פסימית" שלפיה אויבי ישראל, ובראשם חמאס, חזבאללה וסוריה, ישתקמו ויחזרו לאיים עליה, ולעומתה, גישה "מוכוונת הצלחה" (success-oriented), שעליה היא ממליצה. לפי גישה זו אפשר לבנות מדיניות ביטחונית אינטנסיבית פחות על בסיס ההנחה שהאויבים נמצאים במגמת היחלשות, ושצה"ל יוכל להתמודד עימם בעיקר באמצעות מב"מ רציף.

הוועדה קובעת כי "אסור להתפתות... להניח איום ייחוס מחמיר מאוד ולבנות מענה שלם מולו, במחיר כלכלי אדיר ומיותר". במקום זאת היא דוגלת בבניית "מענה הולם" אשר לדבריה ייבחנו "בראי ההיסטוריה". גישה זו מתעלמת מהסכנות האסטרטגיות האפשריות, ומציבה הנחות חסרות ביסוס לגבי המגמות הביטחוניות באזור.

הפערים המרכזיים בין גישת הוועדה לבין עמדתנו:

1. **הערכת האיומים** – דו"ח הוועדה ממעיט בחשיבות איומים גדולים, כמו מצרים, ירדן, מיליציות

הזנחתו של רכיב זה מחלישה את כוחה של ישראל מול אויביה ומול הקהילה הבינלאומית.

לכן, עמדת מסמך זה ברורה – הגיעה העת להשקיע בבניין הכוח היבשתי של צה"ל, ולא להמתין עד שיהיה מאוחר מדי. עלינו להיערך לכל תרחיש, גם עימות רב־זירתי, ולוודא כי צה"ל מחזיק בכוח מתמרן אמיתי שיכול להכריע מלחמות ולנצחן.

יכולת פעולה עצמאית, המסוגלים לפעול בעומק האויב ללא תלות מוחלטת בסיוע אווירי.

5. **כוח ההכרעה והשלכותיו המדיניות** – כוח יבשתי חזק אינו רק מרכיב קריטי בהגנה ובהכרעה, אלא גם כלי שמקרין עוצמה מדינית. מדינת ישראל חייבת להחזיק בצבא יבשה מאומן, גדול וחזק, לא רק לצורכי לחימה, אלא גם לשימור ההרתעה ולחיזוק מעמדה האסטרטגי בזירה הבינלאומית.